

Esas: 1960/31

1 Numaralı Geçici Kanununun 6 ıncı maddesine tevfi kan
(Sakit Reiscumhur ile Başvekil ve Vekilleri ve
Eski İktidar mensuplarını ve bunların suç-
larına iştirak edenleri) yargılamak
üzere kurulan "YÜKSEK ADALET
DİVANI" nın Duruşma
Tutanağıdır.

TÜSTAV'a
Cevat Ercişli'nin
Bağışidir.

1960 Yılı Mart ayı içinde Yeşilhisar ilçesinde vukubulan
hâdiseleri mahallinde incelemek ve Kayseri İl Kongresinde bulunmak
üzere Kayseri'ye hareket eden C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü ile
bu partiye mensup bir kısım Milletvekillerinin bindikleri treni
2 Nisan 1960 tarihinde Himmetdede istasyonunda cebren durdurmak
ve bu hey'eti bir müddet Kayseri'ye sokturmamak ve ertesi günü
Yeşilhisar'a gitmelerini cebir ve şiddet ile men ettirmekten sanık-
lar Sabık ve sakıt Reiscumhur Celâl Bayar ile Başvekil Adnan
Menderes ve suç ortakları Osman Kavuncu, Kâmil Gündeş, Hakkı Kurmel,
Fikri Apaydın, Ali Rıza Kılıçkale, Servet Hacıpaşaoğlu, İbrahim
Kırzoğlu, Fahri Köşkeröğlu, Ahmet Kınık, Aziz Ronabar ve Kemal
Çakın haklarında son tahkikatın açılmasına dair Yüksek Soruşturma
Kurulunun 27/11/1960 gün ve Esas 210 ve Karar 169 sayılı kararını
havi dosya, zikri geçen Soruşturma Kurulundan 17/12/1960 tarihinde
Yüksek Adalet Divanına tevdi edilmekle Divanın 31 esas numarasına
kaydedilip duruşma günü için 9/Ocak/1961 Pazartesi günü saat 9,30
tayin edilerek gereken tebliğlerin yapılması tensip kılındı..

19/12/1960

Osman Üstünsöz
Zabıt Kâtibi

SALİM BAŞOL
Yüksek Adalet Divanı Başkanı

Esas: 1960/31

ŞARTLI TEHDİT

KAYSERİ OLAYLARI

BİRİNCİ OTURUM

(9/1/1961 Pazartesi)

Açılma saati:09,30

1-	Yüksek Adalet Divanı Başkanı	:	Salim Başol
2-	" " " Üyesi	:	Selman Yörük
3-	" " " "	:	Rıza Tunç
4-	" " " "	:	Hıfzı Tüz
5-	" " " "	:	Cahit Özden
6-	" " " "	:	Vasfi Göksu
7-	" " " "	:	Adil Sanal
8-	" " " "	:	Kemal Gökçen
9-	" " " "	:	Mehmet Çokgüler
1)	" " " Başsavcısı	:	Altay Ömer Egesel
2)	" " " " Yardımcısı	:	Fahrettin Öztürk
3)	" " " " "	:	Faruk Siret Değermen
4)	" " " " "	:	Salim Ertem
5)	" " " " "	:	Orhan Erdoğan
6)	" " " " "	:	Süleyman Taşar
7)	" " " " "	:	Niyazi Kırdar
8)	" " " " "	:	Necdet Darıcioğlu
9)	" " " " "	:	Servet Tüzün
10)	" " " " "	:	Turgut Lüleci
11)	" " " " "	:	Avni Yurtsever
12)	" " " " "	:	Ahmet Bayrak

ZABIT KÂTİBİ. : Şakir Doğanay

BAŞKAN - Sanıklar getirildiler, bağlı olmaları yerlerine alındılar, müdafiler hazır. Yassıada duruşma salonunda açık olarak duruşmaya başlandı.

Şimdi sanıkların yoklaması:

Celâl Bayar, Adnan Menderes, Osman Kavuncu, Kâmil Gündeş, Hakkı Kurumel, Fikri Apaydın, Ali Rıza Kılıçkale, Servet Hacıpaşaoğlu, İbrahim Kirazoğlu, Fahri Köşkeröğlu, Ahmet Kınık, Kemal Çakın, Aziz Ronabar. Buradalar.

Müdafilerin yoklaması: Sanık Celâl Bayar Müdafileri; Enver Safter Oder (Yok), Orhan Ergüder (Burada), Gültekin Başak (Burada).

Sanık Adnan Menderes müdafileri: Ertuğrul Akça (Yok), Orhan Apaydın (Yok), Talât Asal ve Burhan Apaydın (Tutuk).

Sanık Osman Kavuncu Müdafileri: Orhan Apaydın (Yok), Ferruh Ağan (Burada), Burhan Apaydın (Tutuk).

Sanık Kâmil Gündeş müdafii: Atıf Hacıpaşaoğlu (Burada),
Sanık Hakkı Kurumel Müdafileri: Hayri Domaniç (Yok),
Muhlis Yazıcı (Yok).
Sanık Fikri Apaydın Müdafii: Zaten yok.
Sanık Ali Rıza Kılıçkale müdafii: Atıf Hacıpaşaoğlu (Burada)
Sanık Servet Hacıpaşaoğlu Müdafileri: Hayri Domaniç (Yok),
Muhlis Yazıcı (Yok), Atıf Hacıpaşaoğlu (Burada). Tefvik Çiper (Yok).
Sanık İbrahim Kirazoğlu müdafileri: Esat Kirazoğlu (Burada)
Ferruh Ağan (Burada).
Sanık Fahri Köşkeröğlu Müdafileri: Hayri Domaniç (Yok),
Fahri Çığırğan (Yok), Hüsamettin Cindoruk (Yok).
Sanık Ahmet Kınık müdafii: Fikret Alpman (Yok).
Sanık Kemal Çakın müdafii: Zaten yok.
Sanık Aziz Ronabar Müdafii: Yok.

SANIK AZİZ RONABAR MÜDAFİİ TALHA ALTINBAŞAK - Bendeniz Aziz Ronabar'ın müdafiiyim ve Vekâletnamem var, gelmiş olması lâzım.

BAŞKAN - Vekâletnamenizi veriniz.

(Sanık Aziz Ronabar'ın müdafii Talha Altınbaşak Vekâletnamesini verdi ve okundu).

Şimdi son tahkikatın açılması kararı okunacak.
Sorgular, karar okunurken her sanığa taallük eden kısım geldikçe o sanık hakkında sormak suretiyle yapılacaktır.
Sorgular bitinceye kadar hiç bir taraftan sual sormak ve sair suretle müdahale edilmeyecektir. Sorguların bittiğini ben (Sorgular bitmiştir" şeklinde açık olarak bildireceğim. Sorgular öğle teneffüsüne kadar bitmezse, pek müstacel sual varsa, sorulacaktır.

(Yüksek Soruşturma Kurulunun 27/11/1960 tarih, Esas: 210, Karar: 169 sayılı son tahkikatın açılması kararı okundu).

BAŞKAN - Sanık Adnan Menderes ! Belki tamamen kesin olarak bilemezsiniz, fakat ortalama olarak bilebilirsiniz. Deniyor ki, Yeşilhisar İlçesinde Cumhuriyet Halk Partisi 3664, Demokrat Parti ise 2614 rey almışlar. Rey miktarını kesin olarak bilmemekle beraber Yeşilhisar'da hangi parti kazanmıştır ?

SANIK ADNAN MENDERES - Yeşilhisar'da Cumhuriyet Halk Partisinin kazanmış olduğunu bu hadiseler münasebetile öğrendim.

BAŞKAN - Peki, devam edelim.

(İlçenin 1950 deki siyâsî durumu...) kısmından itibaren kararnamenin okunmasına devam edildi.)

BAŞKAN - Sanık Ahmet Kınık ! Burada Yeşilhisar seçimleri neticesine göre İlçenin sekiz mahallesi partizan idarenin tutumu neticesi olarak âdeta bir tefrik yapılmış, iki mahallesi Demokrat Parti, altı mahallesi de Muhalefet mensupları işgal etmişler. Böyle bir durum var mıdır ?

SANIK AHMET KINIK - Kasabada öyledir. Orada Halk Partililer daha fazladır. Yalnız...

BAŞKAN - Halk Partililer fazladır demek istemiyorum; oradaki halk partililer tefrik edilmiş. Kararnameye göre İlçenin sekiz mahallesi ikiye ayrılmış. Bu mahallelerden altısını Halk Partililer, ikisini de Demokrat Partililer işgal etmişler, deniyor, öyle midir ?

SANIK AHMET KINIK - Böyle bir şey bilmiyorum.

BAŞKAN - Ben de bunu soruyorum. Biraz evvel anlamadan cevap vermişsiniz.

SANIK AHMET KINIK - Hiç böyle bir tefrik yapılmış değildir. Hangi mahalleler Demokrat partilidir, hangi mahalle Halk Partilidir, bunu dahi bendeniz bilmiyorum.

BAŞKAN - Sonradan öğrendin mi ?

SANIK AHMET KINIK - Hâdiseden sonra öğrendim efendim.

BAŞKAN - Böyle mi imiş ?

SANIK AHMET KINIK - Öyledir dediler efendim.

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

(Üçüncü sahife "Bu küçük ilçeler..." diye okumaya devam edildi.)

BAŞKAN - Sanık Ahmet Kinik : Gerçi kazanın Kaymakamı değilsiniz amma, onun da üstünde ilin Valisi bulunduğunuza göre bilebilirsiniz. Böyle bir tabanca atma hâdisesi olmuş ve bu sebeple iki partinin arası daha çok açılmış öyle mi ?

SANIK AHMET KINIK - Olmuş efendim. Bendeniz o zaman Ankara'da Nafia Vekâleti toplantısında bulunuyordum. Bu hâdise Halk Partisi Reisi Belediye Reis Vekili olan zata öldürmek kastı ile tabanca çekmiş, fakat yanındakiler ellerini tutmak suretile buna mâni olmuşlar. Bu hâdise Halk Partililerle Demokrat Partililerin arasının açılmasına daha çok yardım etmiş.

BAŞKAN - Peki, devam edelim.

(Kararnamenin okunmasına üçüncü sahifeden devam olundu: "Evlerini taşlamakta...")

BAŞKAN - Bir dakika, yine Ahmet Kinik'tan soruyorum. Bu hâdiseden dolayı iki taraf birli birlerinin evlerini taşıyorlardı. Buraya kadar olan kısmı söyleyin.

SANIK AHMET KINIK - Bu, partiler arasındaki ihtilâf sebebiyle Halk Partililer Demokrat Partililerin, Demokrat Partililer de Halk Partililerin evlerine gece taş atıyorlarmış. Bu Vilâyete intikal etmişti. Bendeniz orada bu hâdiseleri önlemek bakımından bir Polis teşkilâtı kurdurmaya muvaffak olmuşum. Yeni kurulan bu

teşkilât üç Polis ve bir Muavinden ibaretti. Fakat bu kadro kâfi gelmiyordu. Vilâyetten iki sivil Polis memurunu da gönderdim. Kendilerini Halk tanımiyordu. Geceleri yaptıkları kontrol neticesinde evleri taşıyan dört kişi tesbit etmişler ve karakola götürmüşlerdir.

BAŞKAN - Okumaya devam edin.

("Burada Kaymakam Nuri Erdem..." kısmından itibaren kararnamenin okunmasına devam olundu.)

BAŞKAN - Böyle bir durum var mıdır ?

SANIK AHMET KINIK - Demin de arz ettiğim gibi, bendeniz Ankara'da bulunuyordum. Bu hâdiseler olur olmaz Vekilin emrile akşam saat sekizde hareket ettim ve sabaha karşı Yeşilhisar'a geldim. Başsavcı, Vali Muavini...

BAŞKAN - Başsavcı değil, Vilâyet Savcısı.

SANIK AHMET KINIK - Evet efendim. Vilâyet Savcısı, Vali Muavini, yani benim Muavinim. Jandarma Alay Kumandanı ve Kaymakamı, Kaymakamlık binasında buldum. Müddeiumumilik liste verdi hâdisede suçluların listesi idi. Biz de bu listeye göre bunların yakalanmasına çalıştık.

(Sahife 3: "... Kaymakam bu arada" cümlesinin okunmasıyle kararnameye devam edildi.)

BAŞKAN - Burayı söyleyin.

SANIK AHMET KINIK - Bu arada Müddeiumuminin tesbit ettiği kimseler zabıtaya intikal ettirilmek suretile yakalanmışlardır. Burada Demokrat Partililer veya Halk Partililer diye bir şey kat'iyen mevzuu bahis değildir.

BAŞKAN - Kararnamede dikkati çeken bir şey var. 1957 seçimlerinden bu yana siyasi sebeplerle Cumhuriyet Halk Partisinden 56 kişi tevkif edilmiştir. Buna mukabil hiç bir Demokrat partili hakkında takibat yapılmamıştır.

SANIK AHMET KINIK - Bu yanlıştır. Yeşilhisar hâdiselerinde Müddeiumumiye verilen isimler son hâdiselerle ilgili kimselerdir.

BAŞKAN - Bu işten dolayı Müddeiumumi hakkında takibat yapıldığını işittiniz mi ?

SANIK AHMET KINIK - Hayır efendim.

BAŞKAN - Meselâ Kaymakam hakkında yapılmış fakat tevkif edilmemiş.

SANIK AHMET KINIK - Evet efendim kararnamede o şekilde. Vilâyet Müddeiumumisi ile Kaza Müddeiumumisi beraber çalışırlar. Yeşilhisar'da olan hâdiselerde Müddeiumuminin vazifesi suçluları yakalamaktır.

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

(Şahife: 3 ... "Buraya kadar görülen olaylar" kısmından kararnamenin okunmasına devam edildi.)

BAŞKAN - Sanık Adnan Menderes; Hava böyle gerginleşince oraya Demokrat Partili Mebuslar sevk edilmiş, Milletvekilleri sevk edilmiş ve onlar durumu tek taraflı olarak mütalâa etmişler. Burası nasıl oldu ?

SANIK ADNAN MENDERES - Bu daha ziyade Ankara'da Merkezde cereyan eden bir hâdise. Bendeniz Yeşilhisar hâdiselerinin vukuundan ve onu takip eden günlerde hasta olarak İstanbul'da bulunuyordum. Esasen Mebuslar Kayseri'de bulunuyorlardı.

BAŞKAN - Kayseri Mebuslarının tamamı mı ?

SANIK ADNAN MENDERES - Hangi arkadaşlar olduğunu bilmiyorum. Ayrıca Guruptan da hâdiseyi mahallen görüp tarafsızca tesbit edebilmek için 3-4 kişilik bir grup gönderilmiş.

BAŞKAN - Bunlar kimdir acaba ?

SANIK ADNAN MENDERES - Bunlardan Mazlum Kayalar'ı hatırlıyorum diğerlerini hatırlamıyorum beyefendi. Malûm bunlar. Bu arada Halk Partisi Mebusları keza bir hey'et olarak Yeşilhisar'a gitmişler ve zan ediyorum ki; Halk Partisi Mebuslarının bir hey'et halinde önceden oraya gitmesi üzerine bizim de ayrıca Gurupça vaziyeti tetkik ettirmek ihtiyacının belirmesi üzerine Mazlum Kayalar ve diğer arkadaşların gönderildiğini hatırlıyorum.

BAŞKAN - Peki. Okumaya devam edelim.

(Şahife: 4 "Celâl Bayar Cumhurbaşkanı. Celâl Bayar'a durumu izah etmişlerdir." kısmına kadar kararname okundu).

BAŞKAN - Celâl Bayar ! buraya !.. Böyle Demokrat Parti Milletvekillerinden bir Kurul seçilip oraya gönderilmiş. O Kurul, iddiaya göre size durumu izah etmiş.

SANIK CELÂL BAYAR - Böyle bir şey olmadı Reis bey. Yalnız ileride de gelecektir. Kayseri Milletvekilleriyle hususi konuşmalarında malûmat aldım. Fakat böyle bir şey olmadı.

BAŞKAN - Yani böyle Parti gurubundan seçilmiş Milletvekillerinden ibaret bir hey'et size gelip durumu izah etmediler mi ?

SANIK CELÂL BAYAR - Hayır efendim.

BAŞKAN - Peki devam edelim.

("Celâl Bayar Cumhurbaşkanlığı sıfatının bir insana bahşedeceği...." kısmından itibaren kararnamenin okunmasına devam olundu).

BAŞKAN - Bu Mektubu bulun efendim. Karton: 3, Vesika: 1
28 Mart 1960 tarihinde Adnan Menderes'e bir mektup yazmışsınız. Nasıl oldu ? İsterseniz bu mektubu okutalım.

SANIK CELÂL BAYAR - Bir hususu arz etmek istiyorum. Bu bir mektup değildir. Dikte ettirilmiş bir nottur. Bu not telefonla İstanbul'a söylenmiş ve müteaddit ellerden geçmiştir. Bu ifadeyle şunu kasdetmek istiyorum: Burada bazı yanlışlıklara tesadüf edilmektedir, bu mektup değildir.

BAŞKAN - Yani mektup değil.

SANIK CELÂL BAYAR - Telefonla verilmiş bir mesajdır.

BAŞKAN - Kararnamede mevzuubahs edilen 28 Mart 1960 tarihli mesajı okuyoruz.

(28 Mart 1960 tarihli mesaj okundu).

BAŞKAN - Bu Yeşilhisar hâdiseleri münasebetile Kayseri Milletvekillerini ve Valiyi dinledim ve Halk Partisinin tahrikinden ibarettir diyorsunuz mesajda.

SANIK CELÂL BAYAR - Böyledir efendim. Vali ile değil, Dahiliye Vekili ile konuştum.

BAŞKAN - Yeşilhisar hâdiseleri nihayet iki parti arasında vukua gelen ve partiler arası bir iç meseledir. Cumhurbaşkanlığı en yüksek ve müstesna bir makamdır. İddiaya göre, siz Cumhurbaşkanı olarak bu makamın icaplarının dışına çıkmışsınız ve mesajda olduğu gibi olayların içine girmişsiniz. Girebilir misiniz ?

SANIK CELÂL BAYAR - Bunu Dahiliye Vekilinin yanında yazdırıyorum ve aynı zamanda yanında Milli Müdafaa Vekili de mevcuttur. Tamamen resmi bir vazife halinde bunu yapıyorum. Edindiğim intiba da orada yazdığım gibidir.

BAŞKAN - Partiler arasında bir iç meseleden dolayı belki Milletvekillerini dinliyebilirsiniz. Dahiliye Vekilini dinleyip de bunu Hükümet Başkanına aksettirmek olabilir mi ?

SANIK CELÂL BAYAR - Benim cephemden orada asayiş ihlâl edilmiştir ve Hükümete karşı hareket ayaklanma olmuştur. Binaenaleyh bunun diğer memleket dahilinde akis ve tesirleri müşahade edilmiştir. Görüldüğü veçhile Reis beyefendi. Hükümet Reisini resmen haberdar ediyor ve kendisinden tedbir istiyorum.

BAŞKAN - Peki, devam edelim efendim.

(Mesajdan okumaya devam edildi. "Şimdiye kadar kangren halinde devam eden hâdisenin bir eşidir.")

BAŞKAN - Lâyıkile girilemez ya. Girmenize cevaz yoktur. Lâyıkı ile bir tahkikat yapılmadan oradaki hareketi "Aşire hareketi" diye tavsif ediyorsunuz. Bu doğru mu ?

SANIK CELÂL BAYAR - İntibaım bu.

BAŞKAN - Mesajınızdaki durum bu. Demokrat Partinin Genel Başkanı ve Hükümet Başkanı rolünü almışsınız.

SANIK CELÂL BAYAR - Bu vak'a onun üstündedir sayın Başkan.

BAŞKAN - Peki okumaya devam edelim.

("Bana ifade edilenler arasında şayanı dikkat olan ayrıca başka meseleler vardır..." kısmından itibaren mesajın okunmasına devam edildi.)

BAŞKAN - Burada olayların teferruatına bile inmiş ve girmişsiniz bu olabilir mi ?

SANIK CELÂL BAYAR - Memlekette, bana nakledilen umumî manzarayı ben de Başvekile naklediyorum. Bu parti ile alakalı değildir.

BAŞKAN - Bunlar ancak Başvekilin ele alacağı olaylardır. Peki devam edelim.

("Ayrıca bu gün Keskin'de Cumhuriyet Halk Partisinin bir kongresinde..." kısmından itibaren mesajın okunmasına devam olundu).

BAŞKAN - Burada Adliye işlemiyor, matbuat tahrif ediyor demişsiniz bu neye ? Meselâ Devlet Reisinin ağzından çıkması için tahakkuk etmesi icap eder. Adliye işlemiyor diyorsunuz, bunu neye istinaden söylüyorsunuz ?

SANIK CELÂL BAYAR - Burada zikrettiğim bir esbabı mucibe vardır. Davalar gecikmiştir, ona atfen söylenmiştir. Bilhassa özür dileyerek şu hususu arz etmek isterim. Ben Türk Hakimlerinin liyakat, fazilet ve gayretlerinden asla şüphe etmedim, fakat davalar gecikmiştir, işin esası budur.

BAŞKAN - Hem Hakimleri beğeniyorsunuz, fakat gördüğü işlerden dolayı da tenkit ediyorsunuz, bu ifadeniz bir tezat teşkil etmektedir. İzahı mümkün olmayan bir şey.

SANIK CELÂL BAYAR - Gecikmesi esastır.

BAŞKAN - Usul öyledir. Olayın ve müdafaanın lâyıkile tetkik edilebilmesi ve süzgeçlerden geçmesi icap etmektedir. Meselâ bu davalara 14 Ekim'de başladık bugüne kadar bitmedi, daha da devam edecek. Her şeyin bir usulü vardır, bu gecikme kısmen usullerden ileri gelmiştir. Kısmın da her halde Adliyenin hiç bir şeye âlet olmamak istemesinden ileri gelmiş olacaktır.

SANIK CELÂL BAYAR - Ben de bu gecikmeleri bu suretle bundan mes'ul olan Başvekile bildirdim ve sür'at istedim.

BAŞKAN - Matbuat niye tahrik etsin ?

SANIK CELÂL BAYAR - Umumî değildir. Tahrik edenler de var, hakikatı yazanlar da var. Umumî değildir. Orada bir yanlışlık olacaktır.

BAŞKAN - Umumiyetle büyük gazeteler tenkit ediyordu. Halbuki hiç bir zaman büyük gazeteler tahrik etmezler. Okumaya devam edelim.

(Mesajın okunmasına devam olundu: "neticesi ne olacaktır?")

BAŞKAN - 150 Mebusla Kayseri'ye gitse ne olurdu ? Görürler, geçer gider. O gün de bu gün de gitse ne olurdu ne olabilirdi ?

İsterse 200 Mebusla gitsin, orada dolaşsın ne olabilir? Hâdiseler tamamen oldu bitti. Bunun üzerine tek kelime konamaz. Konamıyacağına göre 50 Mebus gitse ne olabilirdi ?

SANIK CELÂL BAYAR - Bunun cevabını hâdiseler vermiştir sayın Başkan. İki taraflı olarak çalışıyorlar ve kendi aralarında dögüşüyorlar. Memleket ayak üzerinde ve heyecan üzerindedir. Bu heyecanı teskin etmeden bu kabil hareketlerin tehlike doğurabileceğine işaret ettim ve vazife olarak yapıyorum.

BAŞKAN - Orada vukubulabilecek hâdiselerin mes'ulü resmen Hükümet olabilir ve bu hâdiseleri hükümet bilebilir.

SANIK CELÂL BAYAR - Dahiliye Vekilinin yanında yazıyorum ve yanımızda diğer bir Vekil de bulunuyor. Orada Hükümet vazifesi görüyorum.

BAŞKAN - Şimdi bizim Anayasamıza göre Cumhurbaşkanı ancak hiyaneti vataniye halinde mes'uldür. Bunun dışında mes'uliyetinin kabul edilmemesi, hâdiselerin olayların içine girmemesini kanun iltizam etmiştir, öyle kabul etmiştir. Eğer böyle teferruata kadar gidebilecekse, bunun karşısında mes'uliyette alması icap eder. Bir mes'uliyet tahmil etmemesi size o sahaya, Cumhurbaşkanının o sahaya girmemesi ile mümkündür. Halbuki siz girmişsiniz.

SANIK CELÂL BAYAR - Bu bir memleket meselesidir. Orası memleket için umumî bir hal almıştır. Başvekile yazıyorum ve yazarken de iki Vekil yanımda bulunuyordu. Eğer Başvekil Ankara'da bulunmuş olsaydı, Anayasanın bana verdiği selâhiyete istinaden Hey'eti Vekileye riyaset eder ve bunları mevzu bahis ederdim. Fakat meselenin müstaceliyeti vardı. Başvekil Ankara'da değildi, bu vesile ile gördüklerimi naklediyorum.

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

("Bunun bu günkü şartlar içinde neticesi ne olacaktır?..."
kısmından itibaren mesajın okunmasına devam edildi.)

SANIK CELÂL BAYAR - Müsaade buyurur musunuz ?...Burada bir kelime düşüklüğü, bir yanlışlık olacak. Aşağıda gelecek fıkralarda göreceksiniz. İdareî Örfiye ilân edin diye teklif etmiyorum. İdareî Örfiyenin ilânını düşündüm şeklinde söylüyorum, böyle olacak.

BAŞKAN - Düşünseniz de bir fark yok. Şimdi burada Örfî İdareyi Türkçesini ifade edelim, Sıkıyönetimi icap ettiren şartlar var mı? Bu şartların hiç birisi var mı ? Yeşilhisar'da ne gibi hususlar ve şartlar var ki, sıkı yönetim ilân edilsin. Mahallî bir hâdisse.

SANIK CELÂL BAYAR - Bunun cevabı aşağıda gelmiş olacak sayın Başkanım.

("Başvekil Askeri Mahkemelerde..." cümlesinin okunmasıyla mesaja devam edildi.)

BAŞKAN - Askerî Mahkemeler de muvaffakiyet göstermiyor deniyor. Bu da uzak bir müşahade.

SANIK CELÂL BAYAR - Devam etsin efendim, maruzatım olacak.

BAŞKAN - Devam edelim.

("Fakat burada Örfi idare teşkili halinde müsbet ve adil bir netice..." cümlesinin okunmasıyla mesaja devam edildi).

BAŞKAN - Askerî mahkemeleri muvaffakiyet göstermiyor deniyor. Sonra Milli Müdafaa Vekili ile görüşüm, ordu kumandanı ile görüşüm, deniyor. Fakat Yeşilhisar'da ne gibi maddî vakıalar meydana geldi ki, bunlar kâğıt üzerine döküldü. Bu hususlar burada yok. Bunları söyleyin.

SANIK CELÂL BAYAR - Milli Müdafaa ve Dahiliye Vekilleriyle vaziyeti tekrar mütalâa ettik. Oranın asayişinden mes'ul olan ve aynı zamanda orada İdarei Örfiye ilân edildiği takdirde, onun mes'uliyeti altında cereyan edeceği için Ordu Kumandanını davet ettik ve Ordu Kumandanını doğrudan doğruya mahalline gönderdik. Orada tetkikatını yapıp geldikten sonra dedi ki, benim görüşüme nazaran orada İdarei Örfiyeyi ilân edecek şimdilik ciddi bir sebep görmedim. Bunun üzerine teklif de vaki olmadı. Şunu ifade edeyim ki, İdarei Örfiye yapınız demedim. Teklif edeceğim dedim. Mesele bu şekilde nihayet bulunmuş, teklif de vaki olmamıştır.

BAŞKAN - Ordu Kumandanı kimdi ?

SANIK CELÂL BAYAR - Suat Kuyaş.

BAŞKAN - Biraktığımız yerden devam edelim. Askerî Mahkemeler de muvaffak olamıyor deniyor. Bu neye istinat ediyor ? Hiç. Şöyle uzaktan bir mesmuat olabilir. Bir tetkik yok, bir tesbit yok. Mahkemelerin nasıl işlediği ve nasıl neticelere varıldığı malum. O tetkik edilmeden, tesbit edilmeden böylece söylenmiş oluyor.

SANIK CELÂL BAYAR - Hükümet Reisine söylüyorum.

BAŞKAN - Hükümet Reisi sizden daha iyi bilmesi lâzımdır. Sizden daha iyi bilir. Çünkü, hâdiselere tamamı ile vakıftır.

Şimdi kararnameden okumaya devam edelim.

(Kararnameden okunmaya devam edildi: "Bayar halkın alıştığı hareketin değişmesinin gerektiğini... Dördüncü sahifeden devam).

BAŞKAN - Bunlar karşımızda müteaddittir, denmiştir. Böyle teaddiyec delil teşkil edecek maddî bir vakıa tesbit edildi mi ? Orada küçük şeyler olur. Birisi diğerinin camlarını kırar, bunlar böyle sıkı yönetim, sıkı tedbir alalım diye Cumhurbaşkanının bir mesajında yer alacak memleket çapında büyük hâdiseler mi ?

SANIK CELÂL BAYAR - Bu, memlekette cereyan eden karşılıklı hâdiselerin sonucusudur. Uşak'ta başlayıp İzmir'den, İstanbul'dan geçerek Kayseri'ye kadar uzanan bir hâdisenin sonucusudur. Binaen-aleyh bu hâdiseler karşısında benim noktai nazarıma göre hassas olmak zaruridir.

BAŞKAN - İddiaya göre, bir muhalefet partisi lideri veyahut Muhalefet Partisi mensupları memleket dahilinde seyahat etmek istiyorlar, seyahatlerine engel olunuyor ve bir hadise çıkarılıyor. İddiada bunlardan hiç birisi yok.

SANIK CELÂL BAYAR - Ben burada endişe izhar ediyorum, teemmüle şayandır diyorum.

BAŞKAN - Peki, devam edelim.

("Bayar mukabele vasıtasının..." kısmından itibaren kararnamenin okunmasına devam olundu).

BAŞKAN - Burada mesajda olduğu gibi kabul edilmiş. Düşünce değil teklif ediyorsunuz. Halbuki siz demin ben teklif etmedim dediniz ?

SANIK CELÂL BAYAR - Burada yanlış yazılmıştır efendim. Teklif vaki olmamıştır. Kayseri'de idarei örfiye ilân edin diye bir şey söylenmemiştir.

BAŞKAN - Peki, devam edelim.

("Bu mektuba aynı gün cevap veren sabık Başvekil Adnan Menderes;.." cümlesinin okunması ile kararnameye devam edildi).

BAŞKAN - Sanık Adnan Menderes : (Karton 3 vesika 4). Böyle bir mesaj almışsınız. Kararnameye göre de kendi görüşlerinize göre uygun bulmuşsunuz. Fakat Adliye Vekili bu işe mütemayil değilmiş, direniyormuş, onu ikna edememişsiniz. İkna için Reiscumhurdan rica etmişsiniz.

SANIK ADNAN MENDERES - Beyefendi, zannetmiyorum ki, bu mesajda re'sen Adliye Vekili tenvir etmelerini re'sen söylemiş olayım. Bhusus mesajda geçen Adliye işlemiyor tabirleri ki, o zaman ben hasta yatıyor olduğum için Adliye Vekili Ankara'dadır. Binaenaleyh eğer bu mesele etrafında her hangi bir şikâyet mevcut ise kendisi ile görüşülmesini, kendisinin vak'adan haberdar edilmek suretiyle tenvir etmeleri lüzumuna işaret olsa gerek. Mesajı bilmiyorum.

BAŞKAN - Mesajı okuyacağız. Fakat aldığınız mesajda ileri sürülen mütalâalara, görüşlere iştirak etmişsiniz.

(Sanık Adnan Menderes'in Cumhurbaşkanına 28/3/1960 tarihli karşılık mesajı okundu).

BAŞKAN - İşte böyle tamamı ile iştirak ediyorsunuz, tıpkı benim gibi mütalâa etmişsiniz diyorsunuz.

SANIK ADNAN MENDERES - Hâdise etrafında edindiğimiz malûmat aynı kaynaktan olduğuna göre aynı mahiyette olması gerekir Reis beyefendi.

BAŞKAN - Fakat bunların değerlendirilmesi ?

SANIK ADNAN MENDERES - Ben İstanbul'da hasta yatarken bu Yeşilhisar hâdiselerini gece vakti bildirdiler. Dahiliye Vekili bildirdi. Bir ayaklanma şeklinde bildirdi. Bin kişi hatta ondan fazla kişiler hükümete yürümüşler, Savcıya falan tecavüz etmek istemişler ve hatta imkân bulunursa linç edeceklermiş filan. Nihayet Kaymakam bunu önlemiştir. Bu şekilde bana intikal etti. Ayağım burkulmuştu, kimildiyamiyacak vaziyette idim. Onun üzerine telefonla arkadaşları aradım, buldum. Bana bildirilen vaziyet ehemmiyetlidir mütalâa ediniz, hatta icap ederse derhal mahalline gidip görüşünüz. Toplandılar görüştüler. Ben telefonla Adliye Vekili ile Milli Müdafaa Vekili ile, Dahiliye Vekili ile görüştüm. Şimdilik intizar edip hâdiseleri yakından tetkik için, doğru bir neticeye varmak için mahallinde tetkikat yapılması mütalâasında bulundular. Aynı noktada bıraktım. Bu karşılıklı mesajların, intibaların bir safhasında tesbit edilmiş olan mesajlardır.

BAŞKAN - Mahalli fakat belki de büyük bir hâdisedir amma mahallî vasfını hiç bir zaman kaybetmeyen bir hâdisedir. Kendisi bunu bilmezler. Hükümete doğru yürümüş olabilirler. Fakat memleket çapında suç nerede? Muhalefet Partisi Liderini seyahatten men edecek ne var? Hâdise olabilir, elbette orada bir vak'a olmuştur.

SANIK ADNAN MENDERES - Beyşefendi, Vilâyet merkezinde havanın çok gergin olduğundan bahs edilmekte idi. Kayseri hassas bir bölge ve Vilâyetimiz olarak kendisini gösteriyordu. Bütün bu intibaların tesiri altında olarak nihayet deruni bir mütalâa ve konuşma. Deruni bir mahiyeti haiz olamaz.

BAŞKAN - Derunî ama, sonradan Valinin harekete geçmesi olayların inkişafına âmîl oluyor. Derunî olsa mesele yok.

SANIK ADNAN MENDERES - İleride gelecek efendim.

BAŞKAN - Devam edelim.

("Yeşilhisar hâdiselerini öğrendiğinden itibaren büyük..." cümlesinin okunmasıyla mesaja devam edildi).

BAŞKAN - Meselâ ne yapabildi ?

SANIK ADNAN MENDERES - O gün anladığıma göre mahallinde sıcağı sıcağına hâdise olduğu zaman vaziyeti görmek suretiyle lazım gelen tedbirleri alacaktı. Yani demek istiyorum ki; Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterinin alârmen bir tebliği vardır. Bu tebliğin ve hâdiselerin tesiri altında isterdim ki gideyim göreyim yalanı doğrusu nedir, vak'a mahallinde göreyim. Çünkü belki mevzii görülebilir. Nihayet küçük bir kasabada, küçük bir kazada vukua gelmiş bir hâdisedir. Çok tipik bir hâdise olarak ve Hükümetin vazifesi dolayısıyla üzerinde durulmasını istilzam edecek mahiyette olduğu intiba ve tesiri altında bulunuyordum. Bu cereyan eden mesajlar bu safhaya ait mesajlardır.

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

("Halbuki o gece 3 Vekil arkadaşın vak'a mahalline..." kısmından mesajın okunmasına devam edildi).

BAŞKAN - Adliye Vekilinin de sizin gibi düşünmemiş olması karşısında demek ki kanunî anlamda sizin telâkkinizin doğru olmadığını gösterir.

SANIK ADNAN MENDERES - Arzettim Reis beyefendi.

BAŞKAN - Asıl bu şekildeki mütalâaya ehemmiyet verilmeli idi.

SANIK ADNAN MENDERES - Adliye Vekili ile o gece telefonla görüşmüş idim. Bana Adliye bakımından ne yapılması lâzım gelirse yapılacağını söyledi ve kendisine hiç bir tedbir tavsiye etmedim. Yalnız müteyakkız olmasını söyledim ve kendi kararında kendisini tamamı ile serbest bıraktım.

BAŞKAN - Fakat mektupta geçiyor, ikna edin filân şeklinde ?

SANIK ADNAN MENDERES - Bilâhare hâdiseler üzerinden zaman geçtikten sonra ve iş daha ciddi olarak aksettirilmeye başlandıktan sonra...

BAŞKAN - Aslında bir Adliye Vekili derhal hiç bir şey yapamaz. Yaptırılır, o başka. Kanun dışı baskı yaptırılır. Fakat mekanizma kurulmuştur. Verilen karar beğenilmezse o karara itiraz için de kanun yolu vardır. Adliye Vekilinin yapacağı iş, eğer kanunlarda bir sakatlık varsa, o kanunu jeğıştirmek için bir teşebbüsten ibarettir.

SANIK ADNAN MENDERES - Müsaade ederseniz hâdisemizde bir hususiyet vardır. Hâdisemizde Müddeiumumi işe karışmıştır ve Müddeiumumi taarruza uğramıştır. Veyahutta taarruzun kendisine yapılacak her hangi bir taarruzun sebebini teşkil edecek hareketlerde bulunulmuştur. Bu bir.

İkincisi; Adliye Vekili, Adliye Vekili sıfatı ile mahallinde bulunacak olursa bizi daha iyi tenvir eder mütalâasında bulunduk.

BAŞKAN - Hayır ikna edecek bir şey değil. Olayları o da duyuyor. Ona da ulaştırılmıştır.

SANIK ADNAN MENDERES - Mesajda bir cevaptır. Şimdi Adliye işlemiyor, fıkrasına veya pasajına karşı, Adliye Vekili oradadır, kendisi hâdiseleri orada görür şeklinde...

BAŞKAN - Adliye Vekili ne yapacak ? Aslında kanunî bakımdan hiç bir şey yapamaz.

SANIK ADNAN MENDERES - Elbette mahkeme safhasında değil. Fakat oluş halinde...

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

("Bazı rüfekanın neticeyi büyültmek..." cümlesinin okunması ile mesaja devam edildi).

BAŞKAN - Efkârı umumiyeden hakikatı gizlemek ancak karşı tarafı daha da teşvik eder. Bunun en başta gelen vasıtası basındır. Basına neşir yasağı konması, sizin mesajınızdaki fikirle tatbikatı bir birine uymuyor.

SANIK ADNAN MENDERES - Takdir zatı âlinizin.

BAŞKAN - Bu bir vakıa ben kanaatımı söylemiyorum.

("Sonra efkârı umumiyeden bir noktanın daha gizlenmesi" cümlesinin okunmasıyla mesaja devam edildi).

BAŞKAN - Meselâ dün okunan Ethem Menderes'in mektubunda onlar asıl Balkan komitacısıdır, diyor.

SANIK ADNAN MENDERES - Bu karşılıklı mücadelenin almış olduğu istikamet ve manzara olduğuna göre, aksettirilen bir hâdisede bize öyle diyorlar, biz onlara şöyle diyoruz. Hâdiselerin yekûn haline gelmesi ve bu yekûnların birbirine eklene eklene büyük yekûnlar teşkil etmek suretile bu raddeye gelmiş olması gösteriyor.

BAŞKAN - Tevsimi, isimlendirilmesi diyorum.

SANIK ADNAN MENDERES - Reis beyefendi, aldığım malûmata göre memleketin bir çok yerlerinde başkan değil, ileri gelenler de değil, fakat ikinci derecede diyebileceğimiz elemanların çalışmalarının son derece tahripkâr olduğu her taraftan aldığımız malûmatla anlaşılıyordu. Bir defa müteaddit vesilelerle ifade buyurdunuz. Halk Partisi Başkanı nezahat dairesinde konuştu dediniz. Filhakika nezahati muhil ifadesi mevcut değil, hiç bir zaman yapmamıştır. Bu noktada tamamı ile haklısınız. Fakat sözlerinin şedidül meal olduğunu da reddetmeye imkan yok.

BAŞKAN - Mukabele. Onu da söylemeseydi hiç bir şey yapmamış olacaktı.

SANIK ADNAN MENDERES - İşte Reis bey arzım bu noktada olacak. Baştaki nezaketin ötesinde arz ettiğim gibi Vilâyetlerde çalışan, muhtelif kademelerde çalışan bir takım elemanlar hakikaten çok tahrik edici çalışma-sistemini takip etmiş oluyorlar. Onların şikâyetleri bizim de şikâyetimizi mucip oluyordu.

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

("Dahiliye Vekâletinden oraya gönderilen hey'ette..." kısmından mesaj okunmaya devam edildi.)

BAŞKAN - Telkin, ikna. Adliye Vekili o zaman Esat Budakoğlu.

SANIK ADNAN MENDERES - Şimdi Reis beyefendi bu mütalâaların iki tesirin altında alındığını Yüksek nazarlarınıza arz etmek isterim. Birisi Cumhurbaşkanını der ki; sözlerle mukabele ediyorsunuz, sözden ibaret kalıyor. Buna karşı diyorum ki, sözle mukabele etmek hâdiseleri önlemenin bir yoludur. Efkarı umumiyeye meselenin mahiyeti anlatıldığı takdirde bu bir nev'i ikaz teşkil eder. İkincisi Mazlum Kayalar ve kendisile beraber giden arkadaşları Kayseri'den gelecekler ve bana hâdiseleri mahallinde henüz sıcağı sıcağına yaptıkları tetkik üzerine anlatıyorlar. Onların verdikleri malûmata müstenittir. Bu âna kadar hâdisenin üzerinden üç gün geçmiş, dört gün geçmiş ve hey'et gelene kadar olduğu yerde bırakılmış, Cumhurbaşkanının mesajı ve aynı zamanda Mazlum Kayalar'ın oraya gelmesi ve Mazlum Kayalar'ın

durumu arkadaşlarıyla beraber bir rapor halinde tesbit etmiş olmaları ve bunların benim üzerimde bıraktığı tesir hâdiseyi gördüğümünden daha ciddi mahiyette haiz olduğu şeklinde tecelli etti. Bu bir âni tesbit eder. Âdeta bir Estantenedir, intibadır. Bir fotoğraf gibi mütalâa edilmesi lâzımdır.

BAŞKAN - Güzel. Adalet Bakanı bir Hukukçu siz de bir hukukçu olduğunuza göre ona değer vermek, onun mütalâalarına değer vermek icap ederken, aksine onları telkin etmek, onları iknaa çalışmak, zorlamak isabetli olmuyor.

SANIK ADNAN MENDERES - Beyefendi, arzettiğim gibi hâdis vukubulur bulmaz kendisi ile görüştüm ve kendisinin mütalâalarını olduğu gibi kabul etmek suretile (siz bilirsiniz, münasip şekilde hareket ediniz) diyerek telefonu kapadım.

BAŞKAN - Arz edeyim Reis beyefendi. Gelen yeni mesaj ve vaziyet üzerine ilk defa kendisi ile görüşmemiz müsbet şekilde karşılıklı olarak kapanmış oluyor. Soruyorum nedir, şudur, budur. Müsterih olunuz biz arkadaşlarla da erkan arkadaşlarla da görüştük. Binaenaleyh endişe edilecek bir tarafı yoktur şeklinde ifade ediliyor. Bunun üzerine mutmain oluyorum. Arz ettiğim gibi 3-4 gün sonra vaziyetin yeni bir inkişaf göstermesi ve Ankara'dan bir ikaz mesajı almamız üzerine tekrar ele aldık.

BAŞKAN - Peki, devam edelim.

(Sanık Adnan Menderes'in cevabî mesajının okunmasına "Burada varacağımız neticeleri aynı zamanda arza..." kısmından itibaren devam edildi.)

BAŞKAN - Peki kararnamenin okunmasına devam edelim.

(" 2 Nisan 1960 tarihinde Kayseri'de yapılacağını..." karar-namenin beşinci sahifesinden okunmaya devam olundu).

BAŞKAN - Bir dakika. Sanık Ahmet Kınık ? Böyle yıldırım telgrafla kongrenin iptal edildiği ve Kayseri'ye gelmemesi istenmiş. Sebep ?

SANIK AHMET KINIK - Reis beyefendi. Halk Partisi kongresinin yapılacağını ve İnönü'nün bu kongrede bulunacağını biliyordum. Halk Partisinin bu kongreyi yapması için müsaade vermiştik. Hatta Yeşilhisar'a Ankara'dan gönderilen Millî Emniyet Baş Müfettişi Aziz Ronabar da bir ses alma cihazı getirmişti. Tahkikat esnasında ifadeler alınırken sesler bu cihazla tesbit edilecekti. Oradaki işini bitirdikten sonra rica ettim. Kendisine dedim ki, Pazar günü Halk Partisinin İl kongresi olacak oraya Hükümet temsilcisini göndereceğim. Bu Hükümet temsilcisine bu makinayı verelim orada konuşmalar resmi şekilde tesbit edilsin demiştim. Kendisi dediler ki, Yeşilhisar'da işim bitti döneceğim. Siz Ankara'dan izin alırsanız vereyim. Bunun üzerine müntehir Dahiliye Vekiline...

BAŞKAN - Hayır bunlar değil.

SANIK AHMET KINIK - Şunu arz etmek istiyorum. Onun muvafakati alınmak üzere kongrenin yapılması. O taraftan da biliyor idi fakat

kongrenin yapılmasından bir gün evvel gece saat 21 de evimde otururken o zamanın Başvekili telefonla bendenizi aradı...

BAŞKAN - Kim ?

SANIK AHMET KINIK - Başvekil Adnan Menderes telefonla bendenizi aradı, ne var ne yok, dedi. Ben de dedim ki, yarın motorlu trenle İnönü Kayseri'ye geliyor ve program mucibince...

BAŞKAN - Size telefonda ne diyor ?

SANIK AHMET KINIK - Ne var ne yok dedikten sonra ben, yarın motorlu trenle İsmet İnönü Kayseri'ye hareket ediyorum. İl Merkezine gelerek orada bir basın toplantısı yapacağım. Basın toplantısından sonra partililerle Gar lokantasında yemek yiyecekler ve gece C.H.P. İl Merkezi Başkanı Muzaffer beyin evinde yatacaklar, ertesi günkü kongrede bulunacaklar, yalnız sabahleyin yemekten sonra kongreye gidecekler ve bir konuşma yaptıktan sonra Ankara'ya dönecekler dedim. Bana bu malumatı nasıl tesbit ettin, dedi. Ben de Emniyet kanalı ile tesbit ettim, dedim. Bunun üzerine buna inanmayınız kongre yapılmıyacak ve İnönü Kayseri'ye gelmeyecek şeklinde ifade etti. Bendeniz de beyefendi biz Demokrat Parti Mebusları ile Kayseri'de il kongresinin yapılmasında bir mahzur olmadığına karar verdik, görüşmemiz dolayısıyla. Hatta sizin Yeşilhisar hadiseleri dolayısıyla gönderdiğiniz Mazlum Kayalar da vardı. Emniyet Umum Müdürü; Jandarma Kurmay Başkanı da gelmişti. Biz böylece karar verdik, bunu yapacağız dedim. Bunun üzerine hayır olmayacak dediler, yapılmıyacak dediler ve İnönü gelirse Gösteri Yürüyüş Kanunu ahkâmını tatbik edeceksiniz, diye emir verdiler. Bendeniz yine müdahale ettim. Beyefendi İnönü Antalya'ya, Bursa'ya gitti. Orada Gösteri Yürüyüşleri Kanunu tatbik edilmedi ve bir şey olmadı. Binaenaleyh Kayseri'ye de gelirse bir şey olmaz. Merak etmeyin şekli ile kendilerini ikaz ettim. Fakat buna rağmen kat'i emirleri olduğunu söylediler.

BAŞKAN - Neyi emrettiler ?

SANIK AHMET KINIK - Yani kongre yapılmıyacak, İnönü gelirse Gösteri Yürüyüşleri Kanununun ahkâmı aynen tatbik edilecek şeklinde emrettiler. Bunun üzerine Dahiliye Vekiline telefonu verdiler. Dahiliye Vekili Müntehir Namık Gedik aynı şekilde bu emirleri tekrar ettiler. Halbuki bendeniz iki gün evvel Teyp meselesi dolayısıyla Dahiliye Vekilinin muvafakatını almıştım. Buna rağmen aramızda hiç bir konuşma olmamış gibi emirleri tekrarladılar ve derhal Halk Partisi İl İdare Reisini davet edeceksiniz, kendilerine kongrenin yapılmıyacağını ve İnönü'nün gelmeyeceğini...

BAŞKAN - Gelmeyeceğini mi ? Yoksa geldiği takdirde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununu tatbik edeceğinizi mi ?

SANIK AHMET KINIK - Yani Halk Partisi İl İdare Hey'etini davet edeceksiniz ve kongrenin yapılmamasını ve İnönü'nün gelmemesini kendileri tarafından tebliğ edeceksiniz, dediler.

BAŞKAN - Bir dakika, şimdi, demin bildirdiğiniz Adnan Menderes'in telefon konuşması veya emri, kongre olmayacak ve İnönü geldiği takdirde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu tatbik edilecek-

tir dediniz. Şimdi İnönü'nün gelmesi başka, gelip gelmemesi başka, gelip de Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanununun tatbik edilmesi başkadır.

SANIK AHMET KINIK - Geldiği takdirde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu tatbik edilecektir.

BAŞKAN - İçişleri Bakanı biraz daha ileri giderek gelmiyecek demiş...

SANIK AHMET KINIK - Yani gelmiyecek, Parti İl İdare Hey'eti tarafından kendilerine bildirilsin. Geldiği takdirde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu tatbik edilecektir, dedi. Bendeniz saat 10,30 da Vilâyete gittim. Bunun üzerine Mebusları Fikri Apaydın, Kâmil Gündeş, İbrahim Kirazoğlu, Servet Hacıpaşaoğlu, sanırım Osman Kavuncu ve Ali Rıza Kılıçkale.

Bu arkadaşları çağırdım.

BAŞKAN - Kayseri Milletvekillerinin hepsi var mı idi ?

SANIK AHMET KINIK - Hepsi değil efendim. 11 Milletvekilimizin üçü yoktu. Durdu Turan, Ömer Başeymez, bir de Develioğlu. Bunlar Yoktu. Bu konuşma üzerine Mebusları çağırdım vilâyete toplandık. Ben Halk Partililerin kongre yapmasına izin vermiştim, fakat Başvekilin kongre yapılmıyacağını ve İnönü'nün gelmiyeceğini, geldiği takdirde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun tatbik edileceğini söyledi. Ben orada bulunan Mebuslara evvelce Halk Partililerin kongre yapmalarına izin vermiştim. Başvekilin bu konuşması karşısında kendisini ikna edemedim. Ben kendisine telefon açayım, lütfen kendisi ile siz görüşün dedim. Telefonu ben açtım ne var ne yok dedi. Ben de Kayseri Mebusları buradalar sizinle görüşecekler dedim. Kimler var dedi ben de oradakileri saydım. Efendim Kâmil Gündeş'i ver dediler. Kâmil Gündeş telefonu aldı, beyefendi diye başladı. Beyefendi diyor fakat zamanın Başvekilî mütemadiyen konuşuyordu. Tekrar beyefendi dedi, bu mevzuu söylemek istiyor, fakat bir türlü konuşamıyordu.

BAŞKAN - Mütemadiyen karşı taraf mı konuşuyor ?

SANIK AHMET KINIK - Evet efendim. Biraz sonra baş üstüne , baş üstüne diye telefonu bıraktı.

BAŞKAN - Yani kendisi bir şey söylemedi.

SANIK AHMET KINIK - Söylemedi efendim. Bu şekilde bıraktı. Bu mevzuda Dahiliye Vekili de sık sık arıyor. Bendeniz de Halk Partisi İl İdare Hey'etini...

BAŞKAN - Siz orada söyliyecektiniz. Maksat hasıl olmadı, ben kendisine, söyliyedim, sizin Milletvekillerini çağırmanızın ve Milletvekilleri ile Başbakanı karşı karşıya getirmenizin maksadı hasıl olmadı diyecektiniz, Ben söyliyedim sizler de söyliyediniz olmadı diyecektiniz.

Biriniz buradaki durumu bildiriniz, diyecektiniz.

SANIK AHMET KINIK - Muvaffak olamadılar, yapamadılar, yapamayınca bendeniz ...

BAŞKAN - Yani sekiz Milletvekilinin hiç birisi yapamadı.

SANIK AHMET KINIK - Yapamadı. Yapamayınca Halk Partisi İl İdare Hey'etini davet ettim ve Mebuslara da Vali Muavininin odasına geçmesini söyledim. Bu müddet zarfında Vali Muavini, Jandarma Kumandanı ve Müddeiumumi de gelmişlerdi. İl İdare Hey'eti geldiler, gece yarısı olmuştu. Kendilerine dedim ki, Yeşilhisar'da çok yakın bir zamanda müessif ve müessir hadiseler oldu. Memlekette bir galeyana hareketi var. Binaenaleyh bu kongreyi talik ediniz dedim. Rica ettim kendilerinden. Onlar da dediler ki, biz nasıl talik ederiz, yakında yeni seçime gideceğiz.

BAŞKAN - Adnan Menderes, böyle siz telkin etmişsiniz. Hatta emretmişsiniz, kongrenin yapılmamasını, İnönü'nün gelmemesini emretmişsiniz ?

SANIK ADNAN MENDERES - Arz edeyim Reis beyefendi; kongrenin yapılacağını ve İnönü'nün bu kongre münasebetiyle Kayseri'ye geleceğini tabiatile Dahiliye Vekili bendenize malumat verdi. Bendeniz İstanbul'da idim. O akşam bana verdiği malumat, Şimdi Vali Ahmet Kinik Dahiliye Vekili mutabık idi, sonradan fikir değiştirdi diyor. Tabii kendisinin gıyabında cereyan eden bir hadise olduğu için bilmez. Dahiliye Vekilinin bana verdiği malumatı her halde mahallinden almış olacak, galeyana vardır bir haftadır Kayseri'de. 2- 3 bine yakın hüviyeti meçhul başka taraflardan gelmiş insanlar var, binaenaleyh kongrenin taliki münasip olur, şimdilik 10 - 15 bin kişi Kayseri'de birikmiş vaziyettedir, yarın hadiseler çıkar demesi üzerine, yoksa Valinin dediği gibi gece yarısı Ankara'dan telefonla emir aldıktan sonra kongrenin yapılamaması ve her hangi bir hadiseye sebebiyet vermemek üzere tedbir alması lüzumunu hissetmeleri tamamen kendi görüşleridir. Bahusus Kayseri'de hava çok gergin olduğunu ve dışarıdan çok miktarda insanın geldiğini, ertesi günü bu insan kesafetinin daha da artacağını bana Dahiliye Vekili nakletti. Bu bilgiler mahallinden alınmış bilgilerdir. Kendilerinin de malumatı vardır.

BAŞKAN - Parti kongresi iptal ediliyor olabilir. Fakat İnönü gelmesin, geldiği takdirde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu tatbik edilecektir demek ne oluyor ? Kanundur tatbik edilebilir bu güzel. İnönü gelmesin diye de bir emir verilmiş. Esas suç orada?

SANIK ADNAN MENDERES - Bendeniz gelmesin demedim. Gelmesin diye bir şey vaki değil beyefendi. Yalnız büyük kalabalık olacak ve hava gergindir gibi bir vaziyet üzerine tedbir alınsın diye söyledim. Bu tedbirdir. Bir defa kongreye gidiyor deniyor. Kongrenin taliki ile böyle bir ihtimal sarfınazar edilir. Kongre başka tarihe bırakılır diye düşünüyordum, çünkü Yeşilhisar hadiseleri üzerinden zaman geçmişti.

BAŞKAN - İnönü'nün gelmemesi yolunda bir emir verilmiş olduğunu söyledi, siz de işittiniz.

SANIK ADNAN MENDERES - Gelmesin demedim.

BAŞKAN - Bir de Milletvekilleri toplanmış, Kâmil Gündüş konuşmak istemiş, hiç konuşamamış mütemadiyen siz söylemişsiniz, kapanmış.

SANIK ADNAN MENDERES - Ben aldığım malûmatı söyledim. Kendisi de fazla bir şey söylemedi. Sonra Vali beyin de dediği gibi Dahiliye Vekili ile müteaddit konuşmalar yapmışlar. Eğer düşüncelerinde, görüşlerinde musır olsaydı tekrar telefonla arıyabilirlerdi.

BAŞKAN - O safha başka sizin kanunsuz emrinizi tutmaz, icbar edilince çekilir filan. Fakat sekiz Milletvekilinin Vilâyete geldiği ve bunların adına Kâmil Gündes'in telefonda size muhatap olduğu da söyleniyor. Fakat siz bir konuşma fırsatı vermemişsiniz.

SANIK ADNAN MENDERES - Bunu Kâmil Gündes kendisi anlatsın, ben bilmiyorum.

BAŞKAN - Fikri Apaydın ! Vali konuşurken yanlış söyledi gibi bir hareket yaptınız ?

SANIK FİKRİ APAYDIN - Gayet kısa arz edeyim, kendilerini mazur görüyorum. Belki heyecanlandılar. Bendeniz motorlu trenden sonra Kayseri'ye gittim. Onun için o toplantıda bulunmadım. Telefon muhaveresinde de bulunmadım.

BAŞKAN - İşittiniz, ben İnönü gelmesin diye emir vermedim diyor.

SANIK AHMET KINIK - Her halde hatırlamıyorlar efendim. Bendeniz bilhassa misal gösterdim. İnönü Antalya'ya geldi Bursa'ya geldi her hangi bir şey olmadı. Bizim Kayserimizde de olmaz, şeklinde kendilerine arz ettim.

BAŞKAN - Peki kanaatiniz bu yolda ise emir hattı zatında doğru değil, bir vatandaş memleket dahilinde seyahat edebilir, seyahatı Anayasanın teminatı altındadır. Emriniz kanuna uygun değil ve bir hâdisе çıkamaz, ben burada hâdiselerin içindeyim. Binaenaleyh gelmesin diye bir tebligat yapamam demeli idiniz. Bilfarz bu doğru mu değil mi belli değil. Adnan Menderes'in dediği de doğru olabilir. İki şık var. Bu emri vermiş olsa dahi diyorum.

SANIK AHMET KINIK - Efendim, kat'i şekilde emir verilince ve müntehir Namık Gedik tarafından defa'atle söylenince fevkalâde bir hal olarak kabul ederek merkezi Hükümette böyle düşünüyor dedim ve daha fazla itiraz etmedim.

BAŞKAN - Meselâ Ankara Valisi Dilâver Arğun, İsmet İnönü'nün Ankara'ya geldiğinde şu şu yolda Reiscumhur ve İçişleri Bakanı tarafından verilen emri tutmamış.

SANIK AHMET KINIK - Efendim, İl İdaresi Kanununun 9 uncu maddesinde Valiler Hükümetin vereceği emirleri yerine getirmekle mükelleftir demektedir.

BAŞKAN - Anayasanın teminatı altında bulunan haklara tecavüzkar emirler verilecek olursa ?

SANIK AHMET KINIK - Tecavüzkar emirler almış değilim muhterem Reis beyefendi.

BAŞKAN - Meselâ Kararnamede geçecek şimdi. Anayasanın 70. inci maddesini söylüyeyim.

(Anayasanın 70 inci maddesi okundu).

BAŞKAN - Bu tabii hakları ihlâl edici emirler verilirse bu emirleri yine tutar mısınız ?

SANIK AHMET KINIK - Tabii tutmam efendim. İl İdaresi Kanununun 9 ve 11 inci maddelerinde sarahat vardır. Bilhassa can ve mal emniyeti ile de bir Vali kendi sınırı içinde sorumludur. Suç işlenmesini önlemek vesaire, vesaire. Bu noktada bu şekilde kat'î emirler alınca her halde bir fevkalâdelik olacağını sezdim ve heyecan duydum.

BAŞKAN - Heyecan duydunuz, kat'î emir. Bu kat'î emir Anayasa nizamını bozucu bir emir olsa, hiç bir mahkeme ve kanun anlayışı süzgecinden geçirmeden derhal tatbik edebilir misiniz ?

SANIK AHMET KINIK - Efendim İl İdaresi Kanununun 9 ve 11.ci maddeleri mucibince...

BAŞKAN - Ondan da şumullü bir kanun söylüyorum. Anayasanın 70.inci maddesi...

SANIK AHMET KINIK - Orada da can ve mal emniyetini temin etmekle bizi mükellef kılıyor.

BAŞKAN - Anayasa teminatı altında bulunan haklara tecavüz-kâr emirler verilirse tatbik eder misiniz ?

SANIK AHMET KINIK - Hayır efendim.

SANIK ADNAN MENDERES - Bir noktanın tazyihini rica edebilir miyim ? Birinci defa söylediğinde, geldiği takdirde İl İdaresi Kanununun, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununu tatbik edeceksiniz, bilahare de Dahiliye Vekilinin müteaddit telefon konuşmaları yaptığını ifade etti. Gelmiyecektir. Kayseriye gelmiyecektir. O bahis mevzuu değil. Geldiği zaman kanunun tatbikinin lâzım geldiğini ifade etmiş oluyor.

BAŞKAN - Biraz tevsi etti.

Peki okumaya devam edelim.

(Kararnameden okunmaya devam edildi. "İnönü Valiye verdiği..")

BAŞKAN - Bunun üzerine İnönü'ye telgraf çektiniz.

SANIK AHMET KINIK - Evet efendim.

BAŞKAN - Ne dedin ?

SANIK AHMET KINIK - Yeşilhisar'da çok kısa bir zaman evvel vukubulmuş müessif hâdiseler dolayısıyla Vilâyette bir heyecan havası var. Binaenaleyh kongreyi tâlik edin ve gelmeyin...

BAŞKAN - Ne için gelmesin ? Bir Vali her hangi bir vatandaşa Vilâyete ille gelme diyebilir mi ?

SANIK AHMET KINIK - Efendim bu da merkezden aldığım kat'î emirlere istinaden. Her halde bir şey görmüş olabilirler.

BAŞKAN - Merkez sizden daha mı iyi görür. Merkez tahriفة uğrar amma birinci göz ve birinci kulak sizsiniz, merkez sizden daha mı iyi bilecek ?

SANIK AHMET KINIK - Muhterem Reis bey, Yeşilhisar hâdiseleri dolayısıyla Merkezden Emniyet Umum Müdürü, Jandarma Umum Kumandanı, Adliye Müsteşarı, Adliye Teftiş Dairesi Reisi ve Millî Emniyetten bir çok kimseler Kayseriye geldiler.

BAŞKAN - Onların hepsi sizden sonra gelir. Onlar sizin vereceğiniz bilgileri dinliyebilirler amma siz devletin mümessilisiniz. Kayseri'de olmuş ve olacak hâdiseleri sizden daha iyi bilmelelerine imkân yok. Çünkü her şeyin başında siz bulunuyorsunuz.

SANIK AHMET KINIK - Efendim bendeniz daha evvel de arz ettiğim gibi orada kongrenin yapılmasını ve orada İnönü'nün...

BAŞKAN - Siz bir Vali değil de, alalâde mutî bir memursunuz. Sizin sözünüze göre, siz bir Vali evsafında değilsiniz, mutî bir memursunuz. Şöyle yap, böyle yap, sizin tutumunuz bu oluyor.

Okumaya devam edelim.

("İnönü'nün Vali'ye verdiği cevabî telgrafta..." diye karar-namenin okunmasına devam olundu.)

BAŞKAN - Şimdi böyle geleceğiz diye cevap vermiş. Parti kongresi yapılmıyacak, fakat bir vatandaş olarak geleceğim demiş. Bunun üzerine muazzam tedbirler alınmış. Okuncu, birlikler, emniyet kuvvetleri, Polis Okulu talebeleri, müfrit partililer, Demokrat Parti Milletvekilleri, Millî Emniyet Müfettişleri, Devlet memurları, tren güzergâhına kademe kademe sevk edilmişler, yollara barikatlar kurulmuş.

SANIK AHMET KINIK - Bunlar yanlıştır. Himmetdede'ye yalnız Vali Muavini ile Jandarma Alay Kumandanını İnönü'ye vereceğimiz cevabî yazı için vazifeli olarak gönderdim. Ayrıca bir de Millî Emniyet Müfettişi Aziz Ronabar yanında idi. Ona dedim ki, siz de bulunun belki lâzım olur. Bir irtibat yapabilirsiniz. Ondan sonrasını bilmiyorum.

BAŞKAN - Barikatları bilmiyor musunuz ?

SANIK AHMET KINIK - Kayseri'ye kimseyi göndermedim. Barikat diye bir şey bilmiyorum.

BAŞKAN - Evet, okuyalım efendim.

(Kararnameden okunmaya devam edildi: "Ne yapılacağı yine sakıt Başbakan...")

BAŞKAN - Böyle oldu mu ?

SANIK AHMET KINIK - Efendim evvelâ Dahiliye Vekili, İnönü'ye bir telgraf yazılması için telefonla bendenize emir vermişti. Peki yazayım dedim, yazdım. Okuyun dedi, okudum. Kendileri dediler ki, yazdığınız yazıda belirtmemişsiniz, hâdiseyi belirtmemişsiniz çok mülayım olmuş, binaenaleyh olmamış, Bendeniz dedim ki, nasıl yazayım? Biz dedi biraz sonra yazdıracağız. Hakikâten bir müddet sonra da yazdırdılar.

BAŞKAN - Ben böyle olduğunu bilmiyorum. Size dikte ettiriyorlar siz de yapıyorsunuz ? Demek ki demin söylediğim tahakkuk ediyor.

SANIK AHMET KINIK - Evet efendim, telefonda dikte ettiriyorlardı.

BAŞKAN - Telefonda kim dikte ettirdi ?

SANIK AHMET KINIK - Namık Gedik efendim.

BAŞKAN - Yanınızda Adnan Menderes var mı dediniz mi?

SANIK AHMET KINIK - Hayır efendim.

BAŞKAN - Peki devam edelim.

("Menderes'in ilk tedbiri İnönü'nün..." kısmından itibaren kararnamenin okunmasına devam olundu.)

BAŞKAN - Böyle tren gelince Himmetdede'de durdurulacak ve otomobille gidecek demediler mi ?

SANIK AHMET KINIK - Evet efendim Dahiliye Vekili Namık Gedik söyledi.

BAŞKAN - Halbuki Adnan Menderes dediniz ?

SANIK AHMET KINIK - Bilmiyorum efendim çünkü o kadar çok mükâlemeler oluyordu ki.

BAŞKAN - Size dikte ettirmiş olacaklar ki siz de İnönü'yü durdurmuşsunuz.

SANIK AHMET KINIK - Evet efendim durduruldu.

BAŞKAN - Ne dedi ?

SANIK AHMET KINIK - Halk Partisi Mebusları Kayseri'ye telefon ederek tren yolunun açılmasını söylediler, ayrıca Diyarbakır Mebusu Nuri Onur'da Diyarbakır'dan Ankara'ya gidiyormuş o da Ankara'ya gidebilmesi için yolun açılmasını rica etti. Yolun daha fazla kapalı kalması mahzurlar tevhit edeceğinden...

BAŞKAN - Yolun açılmasını bırak tren durdu. İnönü otomobille mi İncesu'ya gidecekti ?

SANIK AHMET KINIK - Vali Muavini hâdis e günü Jandarma Kumandanı ile beraber hey'etin Kayseri'ye girmemesi için...

BAŞKAN - Otomobille mi hey'et Himmetdede'den gidecekti ?

SANIK AHMET KINIK - Hayır efendim.

BAŞKAN - Hiç mi gitmiyeceklerdi ? Himmetdede'de tutulacak, trenden ineceksin, otomobille geleceksin yok mu ?

SANIK AHMET KINIK - Hayır efendim.

BAŞKAN - Hiç gelmiyecek.

SANIK AHMET KINIK - Hiç gelmiyecek.

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

("Sakit Başbakan Menderes, Vali Ahmet Kinik'a..." diye kararnamenin okunmasına devam edildi).

BAŞKAN - İnönü'nün Ankara'ya dönmesini Adnan Menderes istedi mi ?

SANIK AHMET KINIK - Dahiliye Vekili emrettiler.

BAŞKAN - Dahiliye Vekili öldü diye ona atmak da doğru olmaz. Hakikati söylemek lâzım. Bu nokta mühimdir. Hâdiselerin esas nirengi noktası burasıdır. Kayseri'ye otomobille gidilecektir denip denmediği mühimdir.

SANIK AHMET KINIK - Kayseri'ye sokulmaması hakkında daha evvel de arz ettiğim gibi Başvekilin emirleri vardı.

BAŞKAN - Dönsün diye de var.

SANIK AHMET KINIK - Vardı. Dahiliye Vekilinin telefonları daha çok oluyordu.

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

("İnönü, Vali Muavininin trende kendisine tevdi etmek istediği talimatı kabul etmemiştir..." diye okumaya devam olundu).

SANIK AZİZ RONABAR - Sayın Reis bey bunun üzerindeki maruzatım şunlardan ibaret olacaktır: Vali Ahmet Kinik'in demin ifade ettikleri gibi Hükümetçe de trenin durdurulması ve Halk Partisi Genel Başkanı İsmet İnönü'nün trenden indirilerek hazırlanmış otobüs ve otomobillerle Ankara'ya dönmesi için yazılı emirleri üç zata tevdi ettiler. Bunlardan bir tanesi Vali Muavini Şükrü Kenanoğlu, diğeri Vilâyet Jandarma Kumandanı Yarbey Reşat Özbarlas ve üçüncüsü de Himmetdede Nahiye Müdürü, ismini hatırlamadığım bir zattır. Benim de demin ifade ettikleri gibi Himmetdede'de bulunmamda Millî Emniyet bakımından fayda olduğunu söyliyerek benim de oraya gitmemi rica ettiler. Bunun üzerime Himmetdede istasyonuna gittik.

BAŞKAN - Kimlerle ?

SANIK AZİZ RONABAR - Şükrü Kenanoğlu, Reşat Özbarlas ve Himmetdede Nahiye Müdürü katıldı. İstasyon binasına geldik. Yazılı

emri almış olanlar Sayın İnönü'ne tebligat yapacaklar. Bunlar İstasyon şefi ile görüştüler. Ayrıca bir askeri birliğin geleceğini, trenin muhafaza altına alınacağını bildirdiler. Bu arada bir çok konuşmalar cereyan etti. Memurlar gayet uygun bir şekilde cevap verdiler. Ancak kat'iyen tren durmaz esasen durmayacak gibi konuşmalar cereyan etti. Burada muhtelif fikirler bilhassa âsaiş ve emniyet bakımından serdedildi. Ben de bu arada kendi zaviyemden; millî emniyet zaviyesinden bazı noktalar söylemiş olabilirim bu gün hatırlamıyorum.

BAŞKAN - Hayır Millî Emniyet bakımından söylediklerin vazifeye taallük eder. Şu şekilde yapmışsın. Mahallî Devlet Demiryolları İdarecilerini vazifelerinden uzaklaştırmış ve tehdit etmişsin ?

SANIK AZİZ RONABAR - Hiç bir şey yapmadım bu asla doğru değildir.

BAŞKAN - Peki devam edelim.

("Tren Himmetdede'de 173 dakika durdurulmuştur..." kısmından itibaren okunmasına devam edildi).

BAŞKAN - Şimdi tren 173 dakika orada bekletiliyor, 180 dakika olsa 3 saat eder. Demek ki 3 saatten 7 dakika az bir zaman tren orada alıkonulmuş.

SANIK AZİZ RONABAR - Efendim, tren memurları gittiler ve tren durdu.

BAŞKAN - Siz emir vermişsiniz ?

SANIK AZİZ RONABAR - Ben böyle bir emir vermedim. 30 senelik vazife hayatımda vazifemin kime ait olduğunu takdir ederim. Bu bakımdan ben yalnız vazifem noktayı nazarından bu kalabalık içerisinde de her hangi bir kimsenin fena niyetlerle yapaçağı faaliyetleri takip etmek ve öğrenmektir. Bunu bu şekilde mütalâa etmek lâzım.

BAŞKAN - Tren 173 dakika orada durdu mu ?

SANIK AZİZ RONABAR - Durdu efendim.

BAŞKAN - İki tren de zamanında hareket etmemiş. 711 numaralı Güney Ekspresi Kalkancık'ta, 712 numaralı Doğu Ekspresi Paşalı İstasyonunda kalmış.

SANIK AZİZ RONABAR - Efendim bunu bilmiyorum. Bendeniz istasyon binasına geldim oturdum. Tren hatlarımız tek olduğuna göre elbette tren seyrüseferi aksamıştır gayet tabii.

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

("Bu trenlerin Himmetdede istasyonuna gelipte motorlu trendekilerle..." diye kararnamenin okunmasına devam edildi).

BAŞKAN - Siz orada Devlet Demiryolları idarecilerinin başında olduğunuza göre...

SANIK AZİZ RONABAR - Ben odanın içinde oturdum. Memurlardan bir iki tanesi dışarı çıkıp geliyorlardı.

BAŞKAN - Size bu kadar trenin beklemesinden seyrüseferin aksamış olacağını söylemediler mi, bu şekilde şikâyet olmadı mı ?

SANIK AZİZ RONABAR - Hayır efendim.

BAŞKAN - Peki, devam edelim.

(Kararnamenin okunmasına altıncı sahifeden devam olundu: "Açlık ve susuzluk zaman geçtikçe...")

BAŞKAN - O günler 2 Nisan olduğuna göre oralarda biraz soğuk olur. Kalöriferler de yanmıyormuş, çoluk çocuk üşümüş.

SANIK AZİZ RONABAR - Tren 1,5 vaddelerinde geldi. Ben vazifelileri trenin durduğu yerde bırakarak İstasyon binasına girdim.

BAŞKAN - Açlıktan, susuzluktan, soğuktan şikâyetler olmuş.

SANIK AZİZ RONABAR - Açlıktan, soğuktan hiç bir şikâyet gelmedi. Bir şey arz edeyim. Hafızamda kaldığına göre, o sırada trenden gelen, kendisinin Ajans Muhabiri olduğunu bildiren bir zat, İstasyon binasının içine girdi. Trende Başvekile ağır sözler söylüyorlar, bunu Ankara'ya bildirmem icap ediyor diye bendenize hitap etti. Ben de bu söz üzerine, telefonla konuşmanıza müsaade edecek bir durumda değilim. Oradaki memurlara dedim ki. Bu hususta kendisine siz cevap verin. O zata da, vazifeli memur bunlardır, müsaade ederlerse duyduklarınızı, işittiklerinizi söyleyebilirsiniz dedim. Benim hatırladıklarım bundan ibarettir.

BAŞKAN - Hayır şimdi yüzde yetmiş, yüzde seksen her halde şikâyetler olmuştur. Soğuktan, susuzluktan. Belki beraberlerinde yemeklerini getirenler vardır. Fakat susuzluk ve soğuktan şikâyetler olmadı mı ?

SANIK AZİZ RONABAR - Kat'iyen böyle bir şikâyet olmadı.

BAŞKAN - Trenin kalöriferleri yanmıyormuş.

SANIK AZİZ RONABAR - 6 Nisan'da çıkmış olan 297 sayılı Akis mecmuasını bilâhare okumak suretile bunu öğrendim.

BAŞKAN - Siz trenin emniyeti ile memursunuz gidip bakmak yok mu ?

SANIK AZİZ RONABAR - Meslek icabı yanlarına sokulmak doğru olmazdı.

BAŞKAN - Sokulmak değil, merak edip bakmak lâzımdı. İnsan gider merak eder tecessüs saikile de olsa bakar.

SANIK AZİZ RONABAR - Sokuldum baktım, hiç bir şikâyet gelmiş değildir.

BAŞKAN - Peki Ahmet Kınık ?

SANIK AHMET KINIK - Muhterem Reis bey. Motorlu Tren Himmetdede'ye ancak öğleden sonra saat 2 de geldi. Binaenaleyh herkes yemeğini yemiştir.

BAŞKAN - Saat 2 de gelmiş ve 3 saat bekletilmiş. Su ihtiyacı ne olacak ?

SANIK AHMET KINIK - Motorlu trende su vardır efendim.

BAŞKAN - Belki oradakiler yanlarında yiyecek götürmüşlerdir. Amma suyu bulamazlar.

SANIK AHMET KINIK - Motorlu tren su ihtiyacını karşılar.

BAŞKAN - Biter.. sonra kalöriferler yanmış.

SANIK AHMET KINIK - Efendim, Nisan ayında havalar iyidir.

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

("Köylerden ekmek yardımı yapmak için..." cümlesinin okunması ile kararnameye devam edildi).

BAŞKAN - 476 Yurttaş 3 saat kadar bekletilmiş. 27 Milletvekili, 20 Gazeteci olmak üzere 476 vatandaş böyle kordon altına alınmış. Orada kaç dizi tren vardı ?

SANIK AZİZ RONABAR - Bir dizi treni uzaktan gördüm. İçerisinde kaç kişinin bulunduğunu tahmin edemedim. Fakat 150 nin üzerinde olmaması icap eder.

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

("Bu sürenin sonunda Vali..." kısmından kararname okunmaya devam olundu).

BAŞKAN - Sonra hareketi kim söyledi ?

SANIK AHMET KINIK - Bendeniz Halk Partili Mebuslardan telegraf aldım. Bir istasyondan Nuri Onur isminde eski Diyarbakır Mebusunun telefonunu aldım. Esasen Kayseri'de galeyan olduğunu, artık trenin daha fazla kalmasının mahzurlarının görüldüğünü söyledi. Bunun üzerine Dahiliye Vekilini aradım. Kendilerine dedim ki, bu trenin daha fazla kalması bir çok mahzurları tevhit edecektir. Bu treni müsaade edin bırakalım dedim. Kendileri buna taraftar olmadılar. Bunun üzerine Başvekil Yardımcısı Medeni Berk'i aradım. O da taraftar olmadı. Benim ısrarım üzerine dedi ki treni bölünüz, İnönü ve beraberindekiler kalsın, diğer yolcular Adana istikametine gitsinler. Dedim ki, bir dizi halinde tren bölünmez. Kendileri teknikman tetkik ettiriniz dediler.

Bölünmez ama, tetkik edeyim dedim. Gardan sordum.

BAŞKAN - Niçin bölünmez ?

SANIK AHMET KINIK - Bölünmez çünkü bir dizidir.

BAŞKAN - Şu şekilde bölünür, İnönü alınır. Tren hareket eder. İnönü en sondaki vagona bindirilir, vagonla irtibatı kesilir.

SANIK AHMET KINIK - Bölünmüyor. Onun üzerine Medeni Berk'e trenin bölünmediğini, yol verilmesi lazım geldiğini söyledim. Kendileri bekleyiniz dediler. Bekledim fakat cevap yok. Bunun üzerine Başvekili aradım. Kalemî Mahsus Müdürü Arif Özgen bey çıktı. Ben Dahiliye Vekili ile konuştum, Medeni Berk ile konuştum bir türlü meramımı anlatamadım. Başvekile bağlayın kendilerine rica edeceğim dedim. Biraz sonra bağladı kendilerine arz ettim dedim ki; bu şekilde demin bahs ettiğim gibi bahs ettim. Bana ne kadar kalabalık var dediler, 4 - 5 bin kişi var dedim.

BAŞKAN - Himmetdede'de mi ?

SANIK AHMET KINIK - Hayır efendim. Kayseri'ye gelirken. Kendileri dediler ki, bir şey olmaz mı, mes'uliyeti üzerinize almışsınız. Ben her türlü tedbirleri aldım dedim.

BAŞKAN - Tedbir?... Bütün Kayseri ayağa kalkmış tren dururulmuş.

SANIK AHMET KINIK - Reis beyefendi, oraya Sivas'tan, Yozgat'tan, Nevşehir'den, Niğde'den binlerce insan gelmiş.

BAŞKAN - Ne için ?

SANIK AHMET KINIK - Karşılama için efendim. Bendeniz tedbirlerimi aldım. Zabıta kuvvetlerini çağırdım, askeri kuvvetlerden yardım istedim. Bütün gerekli tedbiri aldım. Yolun açılması için telefonla emir alınca ben de Aziz Ronabar'ı telefonla arayarak trenin hareket etmesi için gerekli emri verdim.

BAŞKAN - Hiç bir şikâyet olmadı mı ? Meselâ Nuri Onur şikâyet etmiş. Şayet hiç bir şikâyet olmasa tren 5-6 saat orada kalacak.

SANIK AHMET KINIK - Benim de bu hususta teşebbüslerim var. Medeni Berk ile bu hususta görüşüm.

BAŞKAN - Sanık Adnan Menderes, Trenin hareketi böyle mi oldu ?

SANIK ADNAN MENDERES - Müsaade ederseniz hâdiseyi arz edeyim. Dahiliye Vekili zannederim sabahleyin İnönü geldiği takdirde hâdiseler çıkabileceğini, daha önceden nizamı temin etmek için bir zamana ihtiyaç olduğunu söyledi. Zannederim mahallinden görüşüp aldığımız malumat üzerine olacak iyi hatırlamıyorum. Milletvekilleri ile görüşüldü. Himmetdede'de bir miktar tavakkuf, tevkif edilsin bir miktar tutulsun ve şimdiki görüşümüze göre bir tedbir alınsın, nizamlayıcı tedbir alınsın. Şimdi olduğu gibi söylemek lazım gelirse şurasını ifade edeyim Reis beyefendi, Himmetdede'de bir miktar tevkif edildi denildiği zaman zatı âlinizi temin ederim, bunun bir istasyon olduğunu dahi hatırlamış değilim ve değildim. Bir müddet sonra Vali beyin telefonu geldi. Hatta belki kendisi hatırlıyacak, ilk duyuşta bir istigrap ile halâ tren orada mı duruyor? şeklinde beyan ettim. Telefonları üzerine tekrar vaziyeti kendilerine sordum,

şehrin vaziyeti nasıldır dedim. Şöyle dedi, Pekalâ dedim ve kendisinin ifade ettiği şekilde kendisine cevap verdim.

BAŞKAN - Bidayette oradan geri dönecekti.

SANIK ADNAN MENDERES - Geri dönme meselesi benim tarafımdan doğrudan doğruya söylenmiş değildir. Biz bu geri dönmeyi tasavvur etmedik. Geldiği takdirde şehirde bir kalabalık vardır, günlerden beri toplanmış kalabalık vardır, heyecan vardır, bu heyecandan dolayı her hangi bir hâdise çıkmasın, kongreyi tehir etmek lâzımdır, yola çıkmış gelecek oraya. Bir tedbir olmak üzere bendenize Himmetdede'de bir miktar durduralım şeklinde intikal etti. Buna evet dedim.

BAŞKAN - Peki devam edelim.

(" O geceyi şehirde geçiren İsmet İnönü sabahleyin Yeşilhisar istikametine hareket etmiştir..." kısmından itibaren karar-namenin okunmasına devam edildi).

BAŞKAN - Ahmet Kınık ? Şimdi Kayseri'ye girdi. Bu sefer de Yeşilhisar'a gideceğim demiş, fakat oraya gönderilmemiş, barikatlar kurulmuş. İddiaya göre kararnamede geçen şu sözleri de söylemişsiniz.

SANIK AHMET KINIK - Katiyen varit değildir. Terbiyem bu şekilde konuşmama müsait değildir. Bunu herkes bilir.

BAŞKAN - Yeşilhisar'a gitmesine mâni olunmuştur.

SANIK AHMET KINIK - Mâni olunmadı efendim. Demin arz ettiğim gibi Yeşilhisar'da bir hafta evvel müessif hâdiseler oldu. Yeşilhisar'da Halk Partililere karşı bir husumet besleniyordu, diğer taraftan Demokrat Partililer bütün köylerden adam topluyarak oraya bir yığınak yapmışlardı, Halk Partililerin oraya gitmesi karşısında hakikaten büyük bir hâdisenin meydana geleceğine kat'i surette kani idim.

BAŞKAN - Parantez içinde söylenmiş sözler size ait.

"Bırakmıyacağım beyefendi, gerekirse İncesu yolu üzerinde yatacağım, bu herifleri buradan geçirmeyeceğim" demişsiniz.

SANIK AHMET KINIK - Sureti kat'iyede böyle bir söz sarf etmedim.

BAŞKAN - Peki nereden çıkarılmış ?

SANIK AHMET KINIK - Efendim, bendenizi tanıyanlar bilirler. Herifler kelimesini bu şekilde tezelzül halinde bir söz söyliyemeyeceğimi bilirler.

BAŞKAN - Kimden çıkmış olabilir ?
Siz söylemediniz, kimden çıkmış olabilir ?

SANIK ADNAN MENDERES - Hiç bilmiyorum beyefendi.

BAŞKAN - Adnan Menderes, siz Yeşilhisar'a gitmemesi için emir vermişsiniz ?

SANIK ADNAN MENDERES - Yeşilhisar'a gitmemesi için emir verildi diye mütalâa etmek isabetli olmaz.

BAŞKAN - İddiaya göre Yeşilhisar'a gidilmemesi hususunda sakıt Başbakan'dan emir alan Vali Kınık deniyor ?

SANIK ADNAN MENDERES - Dahiliye Vekilinden alıyor emri beyefendi.

BAŞKAN - Kimden aldınız emri ?

SANIK AHMET KINIK - Dahiliye Vekili hem yazılı, hem şifahen telefonla bir çok emirler vermiştir.

BAŞKAN - Dahiliye Vekili de olsa İnönü'nün seyahatını tahdit hususunda iştirak halinde olmanız icap etmez mi ? Yine bu hareketi siz tanzim ettiğinize göre iştirak halinde değil mi idiniz ? Diyorum ki, farz edelim telefonla verilen emri Dahiliye Vekili vermiş olsun. İnönü'nün Kayseri'ye olan seyahatı ile alakadar olmuşsunuz, o vermiş siz vermişsiniz fark eder mi ?

SANIK ADNAN MENDERES - Kayseri'ye gitmesin diye bir şey söylemiş değilim. Dahiliye Vekili ile hareketinden evvel konuştuğumuzda kendisi ile görüşüp, icap ederse bir ziyaret et söyle ki, hava gergindir filân, dedim. Bu görüşme olur muydu olmaz mıydı, bunu kabul eder miydi etmez miydi onu bir tarafa bırakalım. Bunun ötesinde Kayseri'ye sokulmıyacak, Kayseri'ye gitmiyecek diye bir şey düşünmedim. Vali bey telefon eder etmez derhal bırakıldı.

Ondan sonra buyurdunuz Dahiliye Vekili ayrıca seninle de istişare eder de ondan sonra yapar şeklindeki mütalâanıza arzı cevap edeyim. Mahallin fevkalâde durumunu, kendisi her an vazifesi dolayısıyla alakası dolayısıyla takip ettiği için buna lüzum göstermek suretile bana intikal ettiriyor ve haber veriyor.

BAŞKAN - Devam edelim okumaya.

(Kararnameden okunmaya devam edildi: "İnönü ve beraberindekiler...")

BAŞKAN - Sanık Kemal Çakın ! Bu yollar Askeri kamyonlarla kapatılmış ve karargâh kurmuşsunuz ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Efendim şimdiye kadar yapılan izahlarda bazı noktalar atlandı müsaade ederseniz bunları arz edeceğim. Himmetdede'ye kuvvet gönderildi, halbuki bundan bahs edilmedi.

BAŞKAN - Aşağıda gelecek burası değil.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Ben ne Himmetdede'de, ne de İncesu'da bulunmadım. Kayseri'de idim. İncesu'da bulunduğum zaman Birlik orada emir almış Vilâyetin emrine girmişti. Birlik Vilâyetin verdiği emir gereğince yolu kapamıştır.

BAŞKAN - Deniyor ki Vali ve Kumandan İncesu'da karargâh kurmuşlardır?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Vali benim de beraber gitmemi arzu etti. Bu talebi kırmama imkân yoktu. Sonra ayrıca şu da vardı ki, Kayseri'ye bir ay evvel gelmişim, orada bulunan Birlik Kumandanlarını hiç tanıımıyordum.

BAŞKAN - Olabilir.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Almış olduğum vazifenin yapılışına itimat esastır. Verdiğim emirleri tatbik ve dolayısıyla Birlik Kumandanlarını tanımak benim için lâzımdı. Vali benim de İncesu'ya gitmemi arzu etti. Benim de hâdise mahallinde bulunmam icap ediyordu.

BAŞKAN - Nasıl icap ediyordu ? Niçin ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Şu itibarla: İncesu'da yeni bir hâdise olacağı mevzubahisti. Kafile orada. Her hangi bir hâdise olabilir.

BAŞKAN - Siz zabita kuvveti değilsiniz ki ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Tabii. Fakat her hangi bir hâdisenin sorumlusu benim, ikinci Ordu Kumandanlığından aldığım emirde Ordu Kumandanı beni Kayseri Askeri dairesinin bütün bölgesi için asayişten sorumlu addetti ve bu emri yazılı olarak kendisinden aldım. Emrime kuvvetler gönderen 2 inci Ordu Kumandanıdır. Benim bunun üzerine müsamahalı hareket etmeme imkân tasavvur edilmez.

BAŞKAN - Askeri birliklerin kumandanısınız, elbette zamanı ve yeri gelince bu kuvvetler kullanılacaktır. İncesu'ya gittiniz mi?

SANIK KEMAL ÇAKIN - İncesu'ya Vali ile birlikte gittim.

BAŞKAN - Gitmiyecektiniz.

Şimdi böyle askeri kuvvetlerin ne zaman Valinin emrine verileceğini tetkik ettiniz mi ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Bunu biliyorum. İller İdaresi Kanunu bunu sarıh olarak zikretmektedir. Ne zaman mahalli idare benden kuvvet isterse istediği birliği emrine verecektim.

BAŞKAN - Bitti, işte vazifemiz orada bitecekti.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Şunu da arz edeyim. İncesu'ya gitmekle oradaki birliklerin hareketına kat'iyen müdahale etmedim.

BAŞKAN - Peki ne için gittiniz ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Eğer mahallinde her hangi bir hâdise olursa gözlerimle görerek mahallinde bir karar almakta serbesttim.

BAŞKAN - Valinin emrine verdiğiniz kuvvetin sevki idaresi sizden çıkmıştır. Kimin emrine girmiştir ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Vilâyetin emrine girmiştir.

BAŞKAN - Sizden kuvvet istediler verdiniz. Artık oradaki kuvvet sizden değildir. İsterlerse yeniden kuvvet vereceksiniz. Siz o kuvvetlerin başında bulunmayacaksınız.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Ben askerî noktâ nazardan emniyet noktâ nazarından, kıtaların başında bulunmam noktâ nazarından...

BAŞKAN - Askerî kuvvet yok. Karıştırıyorsunuz. Askerle alâkası yok. Birliğin başında bulunmayacaksınız.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Bir mes'uliyet mevzuubahistir.

BAŞKAN - Orada rolünüz olmayacak. Niçin gidiyorsunuz ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Mahallinde bulunmam mutlaka lâzımdır. Bir ay evvel oraya gelmiştim.

BAŞKAN - Olsun.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Geldiğim bir ay oldu kıtaları dahi tanımıyorum.

BAŞKAN - Bir ay değil, hatta o gün gelin, Vilâyetin emrine verdiğiniz kıtaları siz idare edecek değilsiniz. İller İdaresi Kanununa göre lüzum hasıl olursa yani zabıta kuvvetlerinin başarmıyacağı bir hadise çıkarsa oranın en büyük askerî kumandanından yani sizden Vali kuvvet ister. Hâdiselerde sizden kuvvet istenmiş ve bir miktar kuvvet vermişsiniz. Bu kuvveti Vilâyetin emrine veriyorsunuz bu sebeple siz idare edecek değilsiniz. Bu Birliği Vilâyet bir Jandarma Kumandanının emrine verir ve vazifesini yapar. Şayet verilen kuvvet kâfi gelmiyorsa yine vereceksiniz. Fakat siz kuvvetle beraber gidecek değilsiniz, rolünüz olmamış ve olmayacaktı. Orada bulunmanıza hiç bir sebep yok.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Benim hâdisede hiç bir rolüm yok. Ben sadece hâdisede mahallinde bulundum.

BAŞKAN - Tamamen fuzulî veya bir nev'i gayretkeşlik.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Müsaade buyurursanız arz edeyim. Kayseri ile İncesu arasındaki mesafe hayli uzun, telefon muhaveresi de güç olacağını düşünerek yanımda ayrıca bir miktar kuvvetle oraya gittim.

BAŞKAN - İstenmeden mi götürdünüz ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Ben mintikanın asayiş ve mes'uliyetini üzerine almış bir insanım.

BAŞKAN - Şu halde deminden beri söylediklerimi ya anlamadınız yahut anlamak istemediniz.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Ben geldiğim zaman Yeşilhisar hâdiseleri geniş bir şekilde bana anlatıldı. Benim Yeşilhisar için endişelerim tahrik edildi. Ben gelirken bir şey bilmiyordum.

BAŞKAN - Ne olursa olsun, siz birinci derecede alâkali değilsiniz. Tamamen askeri birliklerin başında duracaksınız. Ne vakit sizden Vali, Kanun dairesinde kuvvet isterse o vakit vereceksiniz. Benim endişem vardı demek tamamen yersiz veya kasten yapılmış harekettir.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Benim Kayseri'de bulunmamlâ İncesu'da bulunmam arasında fark yoktur.

BAŞKAN - O halde niye gidiyorsunuz ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - İncesu'da bulunmamın askeri bakımdan faydası vardır.

BAŞKAN - Bu askeri hareket değildir.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Askeri hareket değil, fakat askeri birliklerimin başında bulunmak isterim. Yanlış yollara gidilmesin diye.

BAŞKAN - Hayır değil.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Ben kardeş kanının dökülmesine asla taraftar olmadım ve en fazla bu noktaya ehemmiyet vermişimdir.

BAŞKAN - Peki devam edelim.

("Kafilenin hareketini takip etmekte ve telefonla..." kısmından itibaren kararnamenin okunmasına devam olundu.)

BAŞKAN - Şimdi Yeşilhisar'a gitmek meselesi var.

SANIK AHMET KINIK - Bendeniz temin ettim. Öğleye doğru Halk Partili 43 tane Mebus geldi. Dediler ki, bize yol verin Yeşilhisar'a gideceğiz. Yeşilhisar'a gitmenize müsaade edilmiyor. Hükümet kat'ı kararlıdır. Beni zorlamayın dedim. Dediler ki bir kerre Vekille konuşunuz. İsrar ettiler, Vekille konuştum. Dedim ki, Mebusların böyle dilekleri var, müsaade eder misiniz ? Müsaade etmedi. Yeşilhisar'a gitmiyecektir, dedi. Fakat ben kendilerine dedim ki, Merkezden muvafakat istemeye mahal kalmadan size Niğde'ye gitmek için yol vereceğim. Nasıl olur dediler. İncesu'dan 25 kilometre ileride Baştepe mevki vardır. Ürgüp üzerinden Niğde'ye gidilir. Ben kendi inisyatifimi kullanmak suretile yol vereceğim. Dediler ki, yol bozuktur. Ben de Göreme yolu devlet yoludur, bozuk değildir. Bu yoldan giderseniz, sizin maksadınız hasıl olacaktır, dedim. Muvafakat etmediler, sonra tekrar gönderdiler dediler ki, transit olarak Yeşilhisar'a geçelim. Bunu da mahzurlu buldum. Çünkü orada çok kalabalık Demokrat Partililer birikmiş idi. Otomobillerinde bir arıza olabilir, lastik patlıyabilir...

BAŞKAN - Şimdi İnönü'nün Ankara'ya dönüşü hastalığından mı ileri geliyor ? Böyle bir şey işittiniz mi ?

SANIK AHMET KINIK - Hayır efendim işitmedim.

BAŞKAN - Devam edelim.

("Ankara - Kayseri güzergâh boyunca..." kısmından itibaren kararnamenin okunmasına devam edildi).

BAŞKAN - Sanık Kemal Çakın :

Dinlediniz, Ankara - Kayseri güzergâhı üzerinde vukua gelen olaylarda yolların kesilmesi askeri birliklerce sağlanmış. Bu birliklerin kumandanı yani 5 inci Tugay Kumandanı sizsiniz. Sizin emirlerinizi tatbik etmeyen küçük birlik kumandanları tevkif olunmuşlardır. Bunlar hakkındaki malûmatınız nedir ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Efendim kararnamede bu kısım tamamen yanlıştır. Benim emrimle birlikler doğrudan doğruya Vilâyetin emrine verilmiştir. Bu hâdisede benim başkaca rolüm olmamıştır.

Subayların tevkifi meselesine gelince; benim tarafımdan tevkif edilmiş tek bir subay yoktur.

BAŞKAN - Peki Vilâyet tarafından ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Vilâyet tarafından bana Himmetdede'de bir müracaat olduğunu daha evvel arzettim. Bazı yerleri atlandı diye bahsettim. Himmetdede'ye gönderdiğim birliğin kumandanı hakkında Vali bir şikâyette bulundu ve o subayın orada bulunmasının caiz olmadığını, vaziyetin çok nazik bulunduğunu, binaenaleyh, değiştirilmesi lâzım geldiğini söyledi.

BAŞKAN - Bu Subay kimmiş ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Subayın ismi zannedersem Hayrettin'dir. Daha evvelde arzettiğim gibi subayları lâıyıkı ile tanıımıyordum. Hadise dolayısıyla...

BAŞKAN - Tanıyabilirsiniz. Hâdiseden dolayı tanımak lâzım.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Bir Kurmay Subay idi.

BAŞKAN - Rütbesi ne imiş ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Binbaşı idi. Bu subayı derhal geri almamı Vilâyet teklif etti. Vaziyetin çok ciddi olduğunu söylediler. Bu durum karşısında bu subayın geri alınmasını zarurî buldum. Alay Kumandanına telefon ettim ve yerine bir Subay tayin edilmesini kendilerinin takdirine bıraktım. Bir Binbaşı oraya tek olarak bir Topçu uçağı ile gönderildi. Diğer Subay da geri geldi. Bölge Hakimine bu arkadaşı bir kerre dinlemesini ve meselenin mahiyetini anlamasını söyledim. Bilâhare Hakim bu meselenin bir Millî Emniyet Mufettişı ile kendisi arasında şahsî ve izzeti nefis kırıcı hareketler yapmış olmasından tahassül ettiğini ve başka bir şey bulunmadığını söyledi. Subay hakkında hiç bir muamele yapmadım. Esasen Subay ertesi günü Konya'ya Dil imtihanına gidecekti. Bu imtihana gitmesini söyledim. Bu şekilde ayrıldı. O sıralarda 8 inci Kolordu Kumandan Vekili Kayseri'ye gelmişti. Kendisine bu meseleyi anlattım ve bu Subay hakkında hiç bir muamele yapmadığımı söyledim. Kendisinin geri alınmasına o da benim gibi taraftardı. Bir işlem yapılmasını kendisine bildirmemi istedi. Fakat arz ettiğim gibi Subayı suçlu bulmadım. Bilâkis Subayın izzeti nefisini koruyucu şekilde hareket ettiğini anladım. Daha evvel anlasaydım hiç geri aldırılmaz vazifesine devam ettirirdim.

BAŞKAN - Şimdi, Kurmay Binbaşı Hayrettin, Vilâyet emrine tefrik ettiğiniz kuvvetlerin kumandanı mı idi ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Evet, o kuvvetin kumandanı idi. Kısaca bana Hakimlerin anlattığına göre Milli Emniyet memuru ile kendi arasında münakaşa olmuş. Milli Emniyet Memuru...

BAŞKAN - Millî Emniyet Memuru bu mu ? (Sanık Aziz Ronabar'ı göstererek).

SANIK KEMAL ÇAKIN - Sanıyorum Aziz bey olacak.

BAŞKAN - Aşırı şeyler istenmiş o da yapmamış.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Evet. O da yapmamış aralarında çekişme olmuş. Bunun geri alınmasını istedi, fakat bu işin mahiyetini bilmediğim halde Valinin ciddi şekilde lüzum göstermesi üzerine bu Subayı geri aldım.

BAŞKAN - Valilikçe bir tevkif hâdisesi oldu mu ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Valilikçe de tevkif edilen bir kimse yoktur.

BAŞKAN - Okumaya devam edelim.

("Validen aldığı emri birliklerine tebli..." cümlesinden itibaren kararnamenin okunmasına devam edildi).

BAŞKAN - Siz yalnız kuvvet vermekle iktifa edecektiniz, halbuki siz birliklerin başında bulunup fiilen çalışmışsınız.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Bu tamamen hakikate aykırıdır. Bir insan hiç bir zaman iki yerde birden bulunamaz. Ben İncesu'da Belediye'de idim. Belediyeden ayrıldığım zaman da Şubeye gittim. Kit'anın başına gittiğim bile vaki değildir.

BAŞKAN - Birliklerin başından ayrılıp İncesu'ya Vali ile birlikte gitmen kâfi.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Ben Kumandanı dahi çağırıp kendisine hiç bir emir vermedim.

BAŞKAN - Barikatların kurulmasına nezaret etmek demek, barikat tahtasının ucundan tutup çakmak demek değildir. Barikatların kurulmasında kullanılan birliklerin başında bulunmuşsunuz.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Müsaade buyurursanız arz edeyim. Bir defa İncesu'daki barikat denilen şey iki Cemsenin köprüye konulmasıdır. Ben Kayseri'de iken bu iş yapılmış ve geldiğim zaman orada köprünün kesildiğini söylediler. Bu itibarla benim barikatla hiç bir alakam yoktur.

BAŞKAN - Peki devam edelim.

("Kayseri olaylarının oluş şekli yukarıda izah edildiği şekilde..." kısmından itibaren ve 7 inci sahifeden kararnamenin okunmasına devam olundu).

BAŞKAN - Askeri birliklerin Vilâyetçe nasıl isteneceğini ve istendiği takdirde ne muamele yapılacağını daha önce tetkik ettiniz mi ?

SANIK KEMAL ÇAKIN - Benim bildiğim şu kadardır. Vilâyetin kuvvet talebi Kumandan tarafından derhal yerine getirilir. Şifahen de talep edilebilir. Fakat arkasından Vali tahriri olarak bildirir.

BAŞKAN - Vilâyet emrine verdiğiniz kuvvetin başında bulunamazsınız. Vilâyet emrine verdiğiniz kuvvetle alâkadar olamazsınız. Halbuki siz alâkadar olmuştunuz.

SANIK KEMAL ÇAKIN - Burada bir ince nokta var. Ben İkinci Ordu Kumandanından emir aldım. Benim mintikam Yeşilhisar, İncesu, Ulukışla'ya kadar devam ediyordu. Buranın asayişine, emniyetine memur idim. Kayseri'de kalmama imkân yoktu. Kuvvetlerimin mühim bir kısmı Kayseri'ye gelmiş bulunuyordu. Aradaki mesafe malûm. Her an istediğim kuvvet elimde bulunamazdı. Durum bundan ibarettir.

BAŞKAN - Vakit gelmiştir. Duruşmaya saat 13,30 da devam edilecektir.

Kapanma saati: 12.00

(İKİNCİ CELSE)

Açılma saati: 13.30

BAŞKAN - Kararnamenin okunmasına devam edeceğiz.

(Kararnamenin 7 inci sahife, 4.cü paragrafında "Gerçek Anayasanın 77 inci maddesi..." diye okunmaya devam edildi).

BAŞKAN - Sanık Ahmet Kınık ?
Askeri Kuvvetleri ne vakit istediniz ?

SANIK AHMET KINIK - Askeri kuvvetler daha ziyade merkezden gönderilmiştir.

BAŞKAN - Ne vakit istediniz diyorum ?

SANIK AHMET KINIK - Biri ikiye bağılayan gecede.

BAŞKAN - İnönü ne zaman çıkacaktı yola ?

SANIK AHMET KINIK - Ertesi sabah çıkıyor.

BAŞKAN - Gerçi bir muhalefet liderinin Kayseri'ye gelmesi, her hangi bir Vilâyete gitmesi olay olmaz amma, farzu muhal olay olsa dahi hareketinden evvel kuvvet istemiştiniz, zamanı değil.

SANIK AHMET KINIK - Arzedeyim efendim, Kongre yapılacağı için ve İnönü teşrif edeceği için Halk Partisi Vilâyet İdare Hey'eti tarafından bir çok yerlere davetler yapılmıştır. Binaenaleyh bu davetler neticesi bir gün evvel 10 binlerce insan vasıtalarına bindirilmiş ve Kayseri'ye doğru gelmeye başlamıştı. Evvelce de arz ettim, civar Vilâyetlerden Sivas'tan, Yozgat'tan, Kırşehir'den, Nevşehir' ve Niğde Vilâyetlerinden ayrıca bu vilâyetlerin kazalarından da insanlar akın akın gelmeye başladı. Hakikaten fevkalâde hal zuhur edeceğini de gördük reis beyefendi.

BAŞKAN - Şimdi böyle ileride de muhalefet partileri olacaktır. Bir parti, bir muhalefet partisi Kongre yapınca elbetteki orada bir kalabalık olacaktır. Böyle her zaman bu şekilde tedbir alınacak mı ? O zaman ve bundan sonra her hangi bir muhalefet partisi kongre yapınca bir çok kimseler gelecekler, tecessüs merakı ile birikmiş olacaklardır. Her zaman böyle askeri birlikler çağırılacak mı ? Burada bir hâdise yoktur ki, bu tamamen normal bir hâdisedir. Bu olağanüstü ve asayiş ihlâl eder mahiyette bir hâdise mi ?

SANIK AHMET KINIK - Hâdise olma ihtimali çoktur. Çünkü, olayı görmiyenlere, orada yaşamayanlara şimdi anlatmak güçtür. Hakikaten çok âni olmuştur. Kararnamede de bulunduğu üzere hem âni olmuş, hem Polis ve Jandarma ile tedbir alma imkânını bize vermemiştir.

BAŞKAN - Ankara'da da bir kongreleri oluyor, sinemalarda büyük binalarda yapılıyor. Burada ne asker çağırılmıştır, ne de görülmüştür. Doğru da değil. Asayiş muhil bir mahiyet yok. Sen zabıta kuvvetleri ile önliyemeyeceğim binaenaleyh askeri birliklerden kuvvet istiyeceğim diyessin bir defa zabıtanın müdahale edeceği bir şey yok.

SANIK AHMET KINIK - Sabahleyin bir nebze arzettim. Civar vilâyetlerden onbinlerce insan bindirilmiş ve gelmişti. Bu vaziyette fevkalâde bir hal olması ihtimali her zaman varitti. Bendeniz de bu tedbiri almak mecburiyetinde kaldım. Daha evvel Uşak'ta ve Topkapı'da geçen hadiseler bize ikaz mahiyetinde olmuştur.

BAŞKAN - İddiaya göre deniliyor ki, Jandarma, Polis, Gümrük Muhafaza ve diğer Hazır kuvvetlerden ibaret bulunan kolluk kuvvetleriyle bastırılmıyacak hallerde ancak ordudan yardım istenebilir. Böyle bir hâdise henüz yok. Bu zabıta kuvvetlerinin bile müdahale edeceği bir hâdise olmamış.

SANIK AHMET KINIK - Askeri kuvvetler bendenizin malûmatım dışında Malatya'dan ve Niğde'den gönderilmiştir. Bunlar doğrudan doğruya Ordu tarafından gönderilmiştir. Hâdiseden bir gün evvel gönderilmiştir.

BAŞKAN - Onlar da başka. Sizin beşinci bölgeden istediğiniz kuvvetler için diyorum.

SANIK AHMET KINIK - Bizim Beşinci Yurtiçi Bölge Kumandanlığından istediğimiz kuvvet, bu kalabalık partililer arasında münakaşa ve müsademe gibi her hangi bir vaziyeti önlemek için alınmış bir tedbirden ibarettir.

BAŞKAN - Deniliyor ki, olağanüstü olacaktır ve âni olarak zuhur edecektir.

SANIK AHMET KINIK - Arz ettiğim gibi gece yarısından sonra her taraftan on binlerce insan geliyor.

BAŞKAN - Tabii gelecek, kendi liderlerini dinlemeye geliyorlar.

SANIK AHMET KINIK - Efendim, bu kongreden ziyade bir gösteri mahiyetini arz ediyordu.

BAŞKAN - Okuyalım efendim, devam edelim.

(Sahife: 8, paragraf 2 den: " 3 No.lu dosyada mevcut sanıkların ifadelerinden..." diye okunmaya devam olundu.)

BAŞKAN - Kâmil Güneş'in telefonla Başbakanla konuşması sırasında Fikri Apaydın yoktu diyor.

SANIK AHMET KINIK - Olmıyabilir, yanlışımıştır.

BAŞKAN - Diğer sanıklara soruyorum.Fikri Apaydın var mı idi?

SANIK OSMAN KAVUNCU - Yoktu efendim.

SANIK KÂMİL GÜNDEŞ - Fikri Apaydın bey yoklardı efendim.

SANIK HAKKI KURMEL - Yoktu efendim, ertesi gün geldi motorlu trenle.

SANIK ALİ RIZA KILIÇKALE - Yoktu efendim.

SANIK SERVET HACİPAŞAOĞLU - Yoktu.

SANIK İBRAHİM KİRAZOĞLU - Yoktu.

SANIK FAHRİ KÖŞKEROĞLU- O gün yoklardı efendim.

BAŞKAN - Şu halde Fikri Apaydın'ın o gün orada bulunmadığında ittifak vardır.

Siz gelin bakalım Kâmil Gündeş, böyle telefonla konuşmak istemişsiniz, fakat konuşulmamışsınız. Başvekil size bırakmamış deniyor.

SANIK KÂMİL GÜNDEŞ - Efendim, Vali beyin anlattığını bilmiyorum, aradan zaman geçti, şimdi bazı şeyleri hatırlıyorum. Meselâ şöyle vaki oluyor: Konuşturulmamamız meselesi yok. Akşam saat 10,30 ve 11,30 raddelerinde İnönü'nün gelmesine takaddüm eden gece Vilâyete dâvet edildik. Burada Mebuslardan Fikri Apaydın arkadaşımız yoktu. Biz yedi Mebus arkadaş Parti İl Başkanı, Kayseri Emniyet Müdürü, Yurt İçi Bölge Kumandanı orada idiler.Zannediyorum Kayseri Belediye Reisi de orada idi. Vilâyete geldiğimde Vali bey meseleyi bize şöyle vazetti: Yarın muhalefet Lideri gelecek, Demokrat Parti Başkanından ve Milletvekillerinden ricam şudur: Yarın her hangi bir müessif hâdise çıkmasın, bana yardımcı olun dedi.Orada bulunan bizler şu neticeye vardık: Kayseri'nin bir haleti ruhiyesi vardır. Eğer bir ziyaretçiye ve bir misafire karşı sert muamele yapıldığı zaman bunu kim yaparsa

yapsın ona karşı içinde burudet besler. Biz bunun aleyhimize olacağını düşünerek İnönü Kayseri'ye geldiği takdirde Gösteri Yürüyüşleri Kanununun tatbikine lüzum olmadığını söyleyerek Vali ile mutabık kaldık. Ve biz de elimizden geldiği kadar D.P.lilerin gerek istasyonda ve gerekse her hangi başka bir yerde toplanmalarına mâni olacaktık. Saat 24 raddelerine gelmişti. Valiyi Ankara'dan aradılar. Vali bey Ankara ile konuştu ve şu bizim konuşmamızı, mutabakatımızı yukarıya intikal ettirdi.

BAŞKAN - Kiminle konuşuyordu ?

SANIK KÂMİL GÜNDEŞ - Onu da arz edeceğim.

Vali beyin konuşmaları yukarıdan tasvip edilmiyordu. Kayseri Mebusları da yanımda dedi. Vali bey. Sonra da bana dönerek Kâmil Gündeş sizi telefonda istiyorlar dedi. Bana sorduğu soru şu oldu: Yarın Muhalefet Lideri Kayseri'ye gelecektir. Kaç kişinin istikbal etmesi muhtemeldir ? Asgari 15 , azami 30 bin dedim. Vali ile mutabakata varmışsınız, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu tatbik edilmesin diyormuşsunuz. Halbuki 15 - 30 bin kişi toplanır ve bir hadise çıkarsa, ben Dahiliye Vekili olarak nasıl mes'uliyeti omuzumda taşıyım dedi. Ben dedim ki, Biz Kayseri Mebusları olarak tahrik etmedikçe, gelen misafirler de tahrik etmedikçe Kayseri'de hadise çıkmaz, onun için müsterih olunuz. İnönü'nün gelmesine müdahale etmenin Partimiz yönünden doğru olmayacağı mütalâasını dermeyeran ettim. Bunun üzerine aynı konuşmayı Sayın Başvekil de dinliyormuş. "Kâmil bu ne demektir, 30 bin kişiden, 15 bin kişiden bahs ediyorsun, hadise çıkmıyacağını da söylüyorsun, bu nasıl olur ? " diye aramızda da bir iki kelimelik böyle bir konuşma cereyan etti.

Dahiliye Vekili devam etti. Sizinle görüştük, Valiyi verin telefona dedi. Telefonu Valiye verdim. Ancak: Gösteri Yürüyüşleri Kanununun tatbik edileceğini, gerekli tedbirlerin alınacağını söyledi. O zaman artık bizim, Mebus olarak yapacağımız bir iş yoktu. Yapılacak iş Hükümete aittir dedik ve ondan sonra mükâlemeler devam etti. Biz Mebuslar olarak Vilâyeti terk ettik.

BAŞKAN - İnönü gelmeden evvel mi terk ettiniz Vilâyeti ?

SANIK KÂMİL GÜNDEŞ - Gece olmuştu efendim Vilâyet konağını terk ettik.

BAŞKAN - Yapılacak bir şey kalmamış demek ?

SANIK KÂMİL GÜNDEŞ - Gece yatmağa gittik. Sonra işittiğime göre konuşma devam etmiş, telgraflar yazılmış. Bunları ertesi gün Radyodan ve gazetelerden öğrendim. Birinci günün hadisesi budur Reis beyefendi.

BAŞKAN - Kaç'î olarak bir şey diyemem, mütalâanız öyle olsa, ne Himmetdede'de durdurma olur, ne Yeşilhisar'a gidilmesine mâni olursunuz. Sizin mütalâanız gibi olsa böyle bir şey yapılmaz.

SANIK KÂMİL GÜNDEŞ - Muhterem Reis bey; bu işin hakiki şahidi Kayseri tarafında değildir. Konuşmanın öteki tarafında bulunan

günün Başvekili ve Başvekâlet Kalemî Mahsus Müdürüdür. Konuşmayı idare eden Arif beydir. Arif beyin mütalâası ne ise biz ona bağlıyız. Hakikat onun elindedir. Bütün telefon konuşmaları onun huzurunda cereyan etmiştir.

BAŞKAN - Burasını sanık Adnan Menderes'ten soralım: Mebuslar Gösteri ve Yürüyüşler Kanununun tatbikine hacet yoktur, hiç bir müdahalede bulunmayalım, gelsin bir şey olmaz demişler. Ona rağmen bu tedbirler alınmış.

SANIK ADNAN MENDERES - Bu bir görüştür. Filhakıka bu şekilde Dahiliye Vekiline aksettirildiği malumdur. Ancak 15-30 bin ve bilinmez ne kadar. Bu vaziyet karşısında toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun tatbik edilmesi her hangi bir mahzur doğuracak diye mütalâ olunuyor. Dahiliye Vekili, Kâmil Gündüş arkadaşımın izah ettiği gibi, bunun mes'uliyetini deruhte edemem, Kanunun tatbik edilmemesi mevzubahis olamaz diye mütalâa dermeyan etti. Kayseri'ye Paşanın gitmemesi değil, gittiği takdirde Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun tatbiki derpiş olundu.

BAŞKAN - Halbuki Milletvekilleri tatbik edilmesin diye mütalâa etmişler, oradaki müşahadelere dayanarak.

SANIK ADNAN MENDERES - Beyefendi, O, Dahiliye Vekilinin mes'uliyeti mütalâasına, görüşüne tevafuk edip etmemesi keyfiyeti. Çünkü biraz evvel huzurunuzda beyanda bulunan Vali bey, Kayseri'de heyecanın çok fazla olduğunu ifade etti. Binaenaleyh biz yatıştırma-ya çalışmakla netice alınabileceğini düşünebilirsek, aksi melhuzdur, varit olabilir diye ihtiraz ve endişeye düşmek bahis mevzuu olabileceğini takdir buyurursunuz.

BAŞKAN - Peki, Ahmet Kınık da sözlerinin başında, "ben de Gösteri Yürüyüşleri Kanununun tatbikine lüzum yoktur; Antalya'da olduğu gibi bir hâdise olmayacaktır" dedim, diyor. Demek ki, Milletvekilleri lüzum görmüyor, o yerin Valisi lüzum görmüyor, fakat bu hâdiseleri görmemiş olan merciler, siz ve Dahiliye Vekili lüzum görüyorsunuz.

SANIK ADNAN MENDERES - Şimdi Vali ifadesinde, geçenin geç saatinde büyük kalabalıkların gelmekte olduklarını söyledi. Binaenaleyh, ne raddeye varabileceğini ve ne şekilde bir netice doğabileceğini tahmin etmek mümkün değil. Binaenaleyh, bu sebepten dolayı ve yakın zamanlarda Yeşilhisar'da bütün muhiti tahrik eden, bütün muhiti fazla hassasiyete sevk eden hâdiselerin vukubulmuş olduğu nazarı itibare alınarak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun tatbiki ehveni tarik olarak düşünülmüştür.

BAŞKAN - Onunla iktifa edilmemiş. Kayseri'ye gelmemesi için yıldırım telgraf çekmişsiniz. Kayseri'ye gelirken Himmetdede'de tren durdurulmuş, sonra Yeşilhisar İlçesine gitmeye mani olunmuş.

SANIK ADNAN MENDERES - Reis beyefendi, Himmetdede'de durdurma meselesi zannediyorum ertesi sabah, iyice hatırlamıyorum, ertesi sabah mahallinden yapılan telefon ve telkin üzerine vaki olmuştur. Şehirde büyük heyecan ve büyük kalabalık tahassül etmiş, nizami temin etmek maksadı ile bir zamana ihtiyaç vardır, diye mütalâa olunmuştur.

BAŞKAN - Peki (Sanık Kâmil Gündeş'e hitaben:) Vali ile sizin ifadeniz arasında şöyle bir fark vardır: O dedi ki; Telefonda bir şey söylemek mümkün olmadı. Siz bazı şeyler söyledik dediniz.

SANIK KÂMİL GÜNDEŞ - Benimki daha hakikata yakındır. Karşı taraftaki bu telefon muhaverelerini idare eden Arif Özgen dinlendiği zaman hakikat meydana çıkmış olacaktır.

BAŞKAN - (Sanık Ahmet Kınık'a hitaben) Şimdi çok partili hayatta idare âmirleri bittabi hangi parti iktidara gelirse gelsin çalışacaklardır, mümkün olduğu kadar tarafsız olarak, fakat falan parti iktidarda olduğu zaman onun gözüne girmek için, o düştükten ve başka bir parti geldikten sonra da bunun gözüne girmek için ileri bir gayretkeşlik, işte bu caiz değildir.

Siz Halk Partisi iktidarda iken Malatya'da vali idiniz.

SANIK AHMET KINIK - Evet efendim, 6 sene Valilik yaptım.

BAŞKAN - Bu Kayseri olayları üzerine basında sizin Halk Partisi zamanındaki tutumunuzla Kayseri'deki tutumunuzun birbirine uymadığı açıklandı.

SANIK AHMET KINIK - Heykel yapma babında mı ? Heykel yapılmıştır diye bir yazı vardı.

BAŞKAN - Hayır, o zaman da ileri gitmişsiniz, Kayseri'de de ileri gitmişsiniz. Hangi parti iktidara geçerse o parti için çalışır diye yayın yapıldı.

SANIK AHMET KINIK - İnönü'nün heykeli yapılmış diye yazı çıktı.

BAŞKAN - Partizanca hareket etmiştir diye yayın yapılmıştır. Ben bu yayını biliyorum. Orada da göze girmek için, İnönü'nün heykeli filân... Şimdi Valiler Devlet Reislerinin heykelini yaptırma ile mükellef midir ?

SANIK AHMET KINIK - Arzedeyim, İnönü'nün heykeli muhalefet partileri kurulmadan evvel yapılmıştır. İnönü Malatya'nın hemşerisi olmak hasebiyle kurulmuş bir cemiyet vardı. Bendeniz Vilâyete geldiğim zaman rica ettiler, bendeniz de dedim ki, Atatürk'ün heykeli ile birlikte yapılması kaydı ile çalışırız, dedim. Münasip dediler, bu şekilde çalıştık. Demokrat Parti o zaman kurulmamıştı.

BAŞKAN - ÖN ayak olmuşsunuz. Bu olabilir. İnönü'ye sevginiz olur, inkılapları sevdirmek için yapılabilir. Fakat orada ileri gitmek ve diğer bir parti gelince de orada da ileri gitmek... Bu kabil değildir.

SANIK AHMET KINIK - Malatyalılar bendenizin Partizan olarak çalışmadığımı bilirler.

BAŞKAN - Okumaya devam.

(Sanıkların sorumlulukları: 1- Sakıt Cumhurbaşkanı Celâl Bayar" paragrafı okunmaya devam olundu).

BAŞKAN - Şimdi sizin için öyle söylüyor efendim. Eski Başbakanı suç işlemeye azmettirmiştir deniyor. Sakit Cumhurbaşkanı Celâl Bayar'ın sorumluluğu 1 numaradan 2 numaraya kadar sizin durumunuz izah edilmektedir. Deniyor ki, sert tedbirler alınmak ve suç işlemeğe azmettirmek.

SANIK CELÂL BAYAR - Huzuru âlilerinde okundu. Bir mütalâadır, takdire bağlıdır. Bundan sonra ikinci mektuptan bahsediliyor. İkinci mektubun ne olduğunu hatırlamıyorum.

BAŞKAN - Okuyalım mı ?

SANIK CELÂL BAYAR - İmkânı varsa rica ederim.

BAŞKAN - Karton 3, vesika 2 deki 30 Mart 1960 tarihli mesajı okuyunuz. Bu da sizin eski harflerle yazılmış mesajın fotokopisi.

(Mesajın fotokopisi sanığa gösterildi ve mesaj okundu).

BAŞKAN - Evet mektup bu işte.

SANIK CELÂL BAYAR - Bu birinci mektubun el yazısı, benim için bir mâna ifade etmez. Telefonla olduğu için not etmişler demektir.

BAŞKAN - Sizin el yazınız değil mi bu ?

SANIK CELÂL BAYAR - Hayır değil.

Beri tarafta sert tedbirler istiyoruz, bunda da muzır propagandanı bahsediyoruz, bu ikinci mektup ne suretle gönderilmiş, ne yapılmış, bunun tevsikini rica edeceğim.

BAŞKAN - Bu, sizden alınan bir mesaj.

SANIK CELÂL BAYAR - Birinci mesaj telefonla yapılmıştır. Dahiliye Vekilinin evinden. Fakat bununla beraber böyle bir şey kat'iyen olmamıştır diye bir iddiada bulunamam, yalnız tevsikini rica edeceğim.

BAŞKAN - Bu mesajda (Muzır propaganda) deniyor, bu ne olmalıdır ?

SANIK CELÂL BAYAR - O sıralarda, daha tafsilâtli arzetmeğe imkân yok, Amerikalılar hakkında vesaire hakkında bir çok propagandalar yapılıyordu, Kongrelerde bahsediliyordu, kulaktan kulağa söyleniyordu, mahkemelere aksetmişti, olsa olsa bunlar olacaktır.

BAŞKAN - Bunlar ufak tefek şeyler, sizin ele alacağınız mevzu, konu halide değil.

SANIK CELÂL BAYAR - Benim ele alacağım mevzu haline gelmişti. Bunu bir tezkere ile zatî devletlerine arz ederim, alenen burda ifade etmek istemiyorum.

BAŞKAN - Şu eski yazı Menderes'in olabilir mi ? Arif Özgen'in de olabilir.

Sanık Adnan Menderes, bu yazıyı bir tetkik edin.

(Sanık Adnan Menderes tarafından yazı tetkik edildi).

SANIK ADNAN MENDERES - Bu bendenizin yazısı değildir.

BAŞKAN - Hususi Kalem Müdürü Arif Özgen'in mi acaba ?

SANIK ADNAN MENDERES - Bilmiyorum.

BAŞKAN - Gelince kendisine gösterebiliriz. Sizininki bu kadar. Okumaya devam edelim.

("2- Sakıt Başbakan Adnan Menderes:" paragrafı okunmaya devam edildi).

BAŞKAN - Olağanüstü yetki istemişsiniz ?

SANIK ADNAN MENDERES - Olağanüstü yetki istediğim varit değildir.

BAŞKAN - Burada öyle geçiyor. Deniyor ki, sert tedbirler almak için yetki verilmesinin lüzumunu telkin etmeye çalışmıştır, diyor.

SANIK ADNAN MENDERES - Çıkardıkları bir mâna olmak icap eder.Şurasını arz edeyim ki, Reis beyefendi, 1958 yılında yine iki parti arasındaki , yani iktidar ve muhalefet partisi arasındaki mücadeleler fevkalâde sert olduğu zamanlarda Grupta konuşmalar oldu. Onun neticesinde grup bir komisyon seçti. Bu komisyon bir takım tedbirler tesbit etti, bu tedbirler Grupça tasvip edildi. Hatta daha da tekemmül ettirilmesi hususu tavsiye olundu. 958 den itibaren Hükümet Başkanı ve Parti Başkanı olarak böyle bir tedbir almanın doğru olmayacağı kanaati ile hareket ettim. Eğer daha ileri giderek sert tedbirler alınması için yetki talebinde bulunuyor olsa idim veyahutta böyle bir arzuyu telkin edecek sözler söylemiş olsaydım esasen elde mevcut bir takım tedbirler vardı, bunlar malûmdur. Maksadım karşı tarafı da ikaz etmek suretile daha anarşik vaziyetlere gitmeden seçime ulaşabilmekten ibarettir. Yoksa her hangi bir aşırı veya sert tedbir için yetki bahis mevzuu olamaz.Arzettiğim hadisenin delilini teşkil eder. Yüce Divan her zaman bunu tahkik imkânına sahiptir. 1958 yılında Grubun aldığı karar tatbik edilmemiş, kalmıştır. Hatta muhtelif grup konuşmalarında bazı selâhiyetler ve bir takım tedbirler alınacaktı, bunlar ihmal edilmiştir, diye konuşan hatiplerden tarizde bulunanlar olmuştu.

BAŞKAN - Siz taraftar değilmiydiniz bu tedbirleri almaya ?

SANIK ADNAN MENDERES - Hükûmete yetki veren sert tedbirlerin tatbiki taraftarı olsaydım, 1958 de grubun vermiş olduğu kararı tatbik kordum. Hatta arzettiğim gibi bu şekilde tariz edenlere "Fena mı bu tedbirin de tesiri olmuştur, böyle bir karar almanın; yayılması bakımından in'ikâs edici tesiri olmuştur. Bundan da istifade etmişizdir" demişimdir. Hatta böyle bir karar alınmış olması, yayınlanmış olması bakımından ikaz edici tesirlerinden faydalanılmıştır, zaman kazanılmıştır, diye mukabelede bulundum.

BAŞKAN - Binaenaleyh böyle bir telkin yoktur.

SANIK ADNAN MENDERES - Hayır efendim.

BAŞKAN - Okumaya devam edin efendim.

(Sahife 9 "Celâl Bayar'a yazdığı 28 Nisan tarihli cevabî mektubunda...." diye başlıyan kısımdan okumaya devam edildi).

BAŞKAN - Bu ne imiş efendim ? Bir konuşma oluyor, şayet mümkün olsa idi meseleyi kökünden halledecek tedbirleri şimdiye kadar bulmuş ve hâl yoluna girmiş olurduk.

SANIK ADNAN MENDERES - Bu şeye gitmek meselesi, yani Yeşilhisar'a gidip hâdiseleri mahallinde görmek.

BAŞKAN - Mümkün olmadığına göre.

SANIK ADNAN MENDERES - Gitmem mümkün olmadığına göre,

BAŞKAN - Devam edin efendim.

(Sahife 9 : "Bu yol dikta rejimidir..." okumaya devam edildi).

BAŞKAN - Şimdi ikinci mektubunuzu okuyalım mı, istiyor musunuz ? Karton 3, vesika 5 deki 30/3/1960 tarihli mektup okunacak.

(Mektup okundu).

BAŞKAN - Bu nasıl oluyor, ciheti askeriyenin idare ile sıkı münasebeti.. nasıl oluyor , karıştırılmıyor mu, askerî idare mahzurlu olmaz mı ?

SANIK ADNAN MENDERES - Hayır beyefendi. Suat Paşanın seyahata gönderilmesi; öğleden evvelki duruşmada Celâl Bayar'ın huzurunuzda arzettiği hâdiseye taallük eder. Yani, Milli Müdafaa Vekili ve Dahiliye Vekili hazır oldukları halde Ordu Müfettişini dâvet edip kendisine bu olaylar münasebetiyle Kayseri ve civarında ne gibi tepkiler mevcuttu, nasıl bir vaziyet hasıl olmuştur, bunun müşahade edip neticesini bildirmek, rapor etmek hâdisesine bağlıdır.

BAŞKAN - Böyle ciheti askeriyenin de işbirliği buna matuftur.

SANIK ADNAN MENDERES - Hayır, yani Örfî İdarenin ilânını mucip olacak bir hal mevcut mudur ? Asayişin endişeli olarak mütalâa olunacak bir yeri var mıdır , yok mudur diye vazifelendirilmiş olan Ordu Müfettişinin vereceği rapora bağlı olan bir keyfiyettir ve bu asla o mânâyı tazammun etmez. Yani bunda denmek istenir ki, her hangi bir yerde bir anarşist hâdise zuhur edecek olursa Ordunun müteyakkız olması ve işbirliği yapması bunu önleyebilir.

BAŞKAN - Bunlar mücerret olarak güzel mütalâalardır. Fakat bakınız mektubun beşinci fıkrasını okuyalım.

(Sanık Adnan Menderes'in yazdığı mektubun beşinci fıkrası okuncu).

BAŞKAN - Burada böyle diyor. "İdareî Örfiye meselesi ona bağlı bir keyfiyettir."

SANIK ADNAN MENDERES - Bir defa Örfi İdareyi şahsen, ruhi temayül olarak en son tedbir olarak görürdüm. Onun için tasvip edeceğim bir keyfiyet değildir. Ordu Müfettişi ben İstanbul'da iken seyahata gönderilmiş, muayyen bir bölgede vaziyet nasıldır, diye rapor istenmiş, Bu arzettiklerim şununla da sabittir ki, Ordu Müfettişi Ankara'ya avdet etti, beraber görüştük, bendenizin evime geldi, Bayar ve diğer arkadaşlar da vardı, o mucibi endişe bir hal görmediğini söylemesi üzerine hepimiz rahatladık.

BAŞKAN - Sıkı Yönetimle alâkalı değilse bu mektubun ibaresi nasıl olacak?" Ciheti Askeriyenin İdare ile işbirliği.." İdareyi Örfiye ile alâkalı değil. Onun dışında, ciheti askeriyenin idare ile işbirliği nasıl olabilir ?

SANIK ADNAN MENDERES - Beyefendi, bu, uzunboylu düşünülüp yazılmış bir tâbir değildir. Şu kadarını arz edeyim...

BAŞKAN - Uzun boylu düşünülüp yazılmış bir şey değildir dedikten sonra mesele kalmıyor.

SANIK ADNAN MENDERES - Asayiş bakımından endişe olan yerlerde hazırlıklı bulunmak için ve hacet halinde yardım etmesi keyfiyeti, tatmin edici bir husus idi.

SANIK CELÂL BAYAR - Sabahki okunan mesajımda da görüldüğü gibi ben Vekillere arzetmiştim. Milli Müdafaa Vekili, Ordu Kumandanını konuşmak üzere bana gönderdi. Ben de kendisine gidip mahallinde tetkikat yaptıktan sonra - şimdi burada ifade edildiği üzere- kendisini kabul ettim, dinledim. Ordu Kumandanının kendi mantığı olduğu için oranın asayiş durumunu kendi gözü ile görüp Milli Müdafaa Vekiline rapor da edecekti. Aynı zamanda ben de kendisinden rica etmiştim. Umumi buhran ve heyecan içerisinde siz daha salim bir durumda bulunuyorsunuz, oradaki vaziyet nedir, kendi noktai nazarınıza göre tetkik edin, ne yapmak lazım geleceğini bana söyleyin dedim. Ve aynı zamanda orada gerek Yeşilhisar'da gerek Kayseri'de bir İdareî Örfiye ilânı ihtiyaç halinde midir, değil midir? Bunlar hakkında mütalâa bildirin dedim. Şimdi ifade edildiği gibi paşayı bana gönderdiler, belki huzurunuzda ifade verecektir. Bana dedi ki, "Orada sıkı Yönetim ilânına ihtiyaç yoktur." Ondan sonra bir daha Örfi İdare mevzu bahis olmadı. Netice budur, bunu arzetmek isterim.

BAŞKAN - Şimdi mikrofona geldiğiniz için şunu soruyorum: bunlar ancak Başbakanın meşgul olacağı konulardır. Siz bunun dışında ve üstünde kalmalıydınız. Ama diyorsunuz ki, memleket çapında bir vaziyet olduğu için selâhiyetim dahilinde gördüm diyorsunuz. Bunun dışında ve üstünde kalsa idiniz muvazene o suretle temin edilebilirdi. Nihayet Parti münasebetlerinden doğma bir karışıklık gibi bir şeydir. Bunun dışında veya üstünde kalacaktınız.

SANIK CELÂL BAYAR - Hakkınızı teslim ederim. Amma o zaman içinde buna bir zaruret vardı. Başvekil Hükümette değildi. Ben bunu bizzat, meselenin ehemmiyetine binaen, Hükümete yardımcı olarak ele almış bulunuyordum.

BAŞKAN - Devam edelim:

(Ordu Müfettişi diye başlanarak kararnamenin okunmasına devam edildi).

BAŞKAN - "Adli otorite maalesef bunları kavrayamamış" diyorsunuz.

SANIK ADNAN MENDERES - Buna ehemmiyet vermediler, yani bize anlatılan bir ayaklanma ve Hükümeti basma hâdisesi. Bunlar her zaman, iktidarınızdadır, tahkik olunabilir. Bana verilen rapor meselâ Mazlum Kayalar'ın verdiği rapor ve diğer kanallardan gelen raporlar sistematik bir tahrik neticesi olarak bir kazada vazifesi başında bulunan Savcıya, Kaymakama hep beraber hareket edip tecavüz etme derecesine kadar giden bir mahiyeti olduğu için ona işaret etmek istiyorum.

BAŞKAN - Umumî kazanın, normal kazanın yapacağı bir şey yoktur. Kendisine arzedilen meseleleri Adli mânada alır. Bunun dışın-
da fevkalâdeden gördürmek isteniyorsa, o zaman hususi mahkemeler kurulması icap eder.

SANIK ADNAN MENDERES - Ona matuf değil.

BAŞKAN - Devam edin.

(Mektuptan: "İkinci nokta..." okumaya devam edildi).

BAŞKAN - Mektup bu, buna söylenecek bir şey var mı ?

SANIK ADNAN MENDERES - Emrederseniz, son cümleleri izah edeyim.

BAŞKAN - Bir şey varsa izah edin.

SANIK ADNAN MENDERES - Dahiliye Vekili Ankara'dan gelmiş, Reiscumhurun şifahi mesajlarını getiriyor, onlara cevap teşkil eden kısımlardır, son kısımlar. Burada seçimlerden falan da bahsediliyor. Orada böyle hâdiseler çıkarken, seçim sathı mailine geldiğimiz zaman daha dikkatli olmak ve seçimin salim cereyan etmesi için tedbirli bulunmayı derpiş etmekte olduğumuzu bildiren bir cevaptan ibarettir.

BAŞKAN - Kararnameyi okumaya devam edin.

("Menderes'in arzusu ile 26 Mart'ta Yeşilhisar'a" paragrafı okunmaya devam olundu).

BAŞKAN - Bunlardan yalnız Osman Kavuncu burada var, diğerleri yoktur. Okumaya devam edelim.

("Bunlar yalnızca Demokrat Partilileri dinliyerek" paragrafı okunmaya devam olundu).

BAŞKAN - Şimdi siz Osman Kavuncu; Yalnız Demokrat Partilileri dinlemiştiniz ?

SANIK OSMAN KAVUNCU - Burada maddi bir hata vardır. Nusret Ulusoy, Himmet Ölçmen Tahkikat Komisyonu üyeleri 19 Mayıs'da gittiler. Böyle bir şey yok. 26 Mart'ta bendeniz Kayseriye gittim. Yani arkadaşlarım Himmet Ölçmen ve diğer arkadaşlar 19 Mayıs'da gittiler. Maddi hata var.

BAŞKAN - Orasında maddi hata olduğunu kabul edelim.

SANIK OSMAN KAVUNCU - Himmet Ölçmen, Nüşet Ulusoy, Kemal Özer 19 Mayıs'da gitmişlerdir, 26 Mart'da değil.

BAŞKAN - İki ay sonra.

SANIK OSMAN KAVUNCU - Evet, iki ay sonra.

BAŞKAN - Onlarla yine Yeşilhisar'da soruşturma yaptınız mı ?

SANIK OSMAN KAVUNCU - Bendenizle beraber bu arkadaşlar gittik. Ben Kayseri'ye gittim, bizi Tahkikat Komisyonu vazifelendirdi, Fâli Komisyon olarak gittik. Bendeniz o bölgenin mebusu olduğum için Yeşilhisar'a gitmedim. Kayseri'de bulundum. Diğer üç arkadaş gittiler.

BAŞKAN - Peki devam edelim.

("2 Mart tarihinde Menderes Valiye telefon ederek..." diye başlanarak kararnameden okunmaya devam edildi).

BAŞKAN - Sanık Ahmet Kınık, bu kısma cevap veriniz.

SANIK AHMET KINIK - Efendim, bu miktara bendenizden sordular, 4 - 5 bin kişi dedim. Fakat böyle bir küfür işitmedim. İnönü geliyor, şu kadar kişinin karşılamasından bir şey çıkmaz, siz de gelirsiniz daha çok insan karşılar, dedim.

BAŞKAN - Peki, bu küfürler nereden çıkmıştır ?

SANIK AHMET KINIK - Bendenize böyle bir küfür söylemediler.

BAŞKAN - İnönü'ye veya Halk Partililer hakkında böyle bir küfür savurmadı mı ?

SANIK AHMET KINIK - Hayır.

BAŞKAN - Sonradan da demiş ki; giderken de Demokratlardan 4-5 bin kişi uğurlasın. Bu sözlerinin muayyen mânasını anlayıp anlamadığını sormuş, Vali de anladım, demiş diyor.

SANIK AHMET KINIK - Bendenizle bu şekilde konuşmadı. İnönü o gece geldi. Zannedirim bunları Kâmil Gündüş'le konuştu. İnönü bu kalabalıkla karşılandı, dendiğinde Demokratları o şekilde toplayınız dendi.

BAŞKAN - Kiminle ?

SANIK AHMET KINIK - Kâmil Gündüş'le. Bendeniz bir kerre muvafakat etmedim.

BAŞKAN - Kâmil Gündeş, Menderes'den naklen, siz de onu dört beş bin kişi ile uğurlayın, bu sözlerin muayyen mânasını anladınız mı ?

SANIK AHMET KINIK - Bendenizle değil efendim, mebuslarla falan konuşmuş olacak.

BAŞKAN - Evet. Bu sözlerimin muayyen mânasını anladınız mı ? diye bir şey söylediler mi ?

SANIK AHMET KINIK - Söyledikleri, o akşam işittiğim bu idi. Ertesi günü aynı şekilde büyük bir kalabalık gösterisi yapın.

BAŞKAN - Öyle söyledikten sonra (Bu sözlerimin muayyen mânasını anladınız mı?) demiş.

SANIK AHMET KINIK - Bendenizle konuşmadı.

BAŞKAN - Evet, sizinle konuşmadı. Diyorsunuz ki; Kâmil Gündeş'le veya her hangi bir Milletvekili ile konuşmuş. Bu konuştuğu Milletvekiline şöyle söylemiş midir ? "Bu sözlerin muayyen mânasını anladınız mı ?" diye söylemiş midir, duydunuz mu ?

SANIK AHMET KINIK - Bu kelimeleri hatırlamıyorum. Daha büyük miyasta Demokrat Parti kalabalığının toplanmasının söylendiğini hatırlıyorum.

BAŞKAN - Kâmil Gündeş veya diğer bir Milletvekiline. Sanık Kâmil Gündeş, böyle diyor ?

SANIK KÂMİL GÜNDEŞ - Reis beyefendi, ben birinci konuşmaktan sonra sayın Başvekil ile kat'iyen konuşmadım. Çünkü; İnönü Kayseri'ye geldikten sonra yine Ahmet Kinik'in daveti üzerine biz Vilâyet Konağına çağırıldık. Bu çağırıldığımızda, bir gün evvel bulunmayan Fikri Apaydın da vardı ve diğer mebuslar da vardı. Bizlerden başka hâlen Jandarma Umum Komutanı olacak, o zaman Kurmay Başkanı olduğunu sanıyorum, ya Tümgeneral, ya Tuğgeneral, Aziz Ronabar vardı. Kiminle konuştuğumu arzede bilmek için söylüyorum.

BAŞKAN - Kısa olacak.

SANIK KÂMİL GÜNDEŞ - Aziz Ronabar da orada idi efendim, Emniyet Umum Müdürü de vardı. Emniyet Umum Müdürü dedi ki, "Beyefendi ile konuştum size selâmları var, yarın İnönü gelirken bir topluluk temin edilecek". Orada biz mebuslar vardık bir de parti başkanı vardı. Kayseri'de mukabil bir topluluğun karşı karşıya gelmesinin üzücü hâdiselere sebebiyet vereceğini ileri sürerek bunun imkânı olmadığına ittifakla karar vermiş bulunduk ve dağıldık. Bunu orada konuşurken Başvekilin telefonda İbrahim Kirazoğlu'nu aradığı bildirildi. Başvekilin İbrahim Kirazoğlu ile ne konuştuğunu bilmiyorum. Benim malûmatım budur. Biz böyle bir topluluğu yaptırmadık.

BAŞKAN - (Sanık İbrahim Kirazoğlu'na hitaben:) Bahsettiği şekilde bir konuşma oldu mu ?

SANIK İBRAHİM KIRAZOĞLU - O akşam, arkadaşın izah ettiği gibi Vilâyette iken telefonda Başvekil tarafından arandığım söylendi. Telefona çıktım, karşımda Başvekil vardı. Kendisi ertesi günü ayrılacağı zaman bizim tarafımızdan da bir karşı gösteri yapıp yapılmıyacağını sordu. Ben buna ne lüzum ve ne de imkân olmadığını ifade ettim. Böylece de kaldı. Hâdisenin her hangi bir safhasında böyle bir topluluk yapılmadı.

BAŞKAN - Bu sözlerinin muayyen mânasını anlayıp anlamadığınızı sormuş, Vali de anladım demiş ?

SANIK İBRAHİM KIRAZOĞLU - Bizim konuşmamızda, sair konuşmalarının muhassalasında da bu mânaya gelen bir şey duymadım efendim.

BAŞKAN - Zaten siz öyle mütalâa edince, uğurlamayı kabul etmeyince elbette size böyle bir şey söyleyemez.

SANIK İBRAHİM KIRAZOĞLU - Böyle bir beyan duymadım.

BAŞKAN - Nereden çıkmış oluyor ? Vali de kabul etmediğine göre sanık Adnan Menderes ?

SANIK ADNAN MENDERES - Bu sözün mânası ne olabilir ?

BAŞKAN - Evvelâ böyle bir şeyin söylenip söylenmediği.

SANIK ADNAN MENDERES - Böyle bir şey söylediğimi hatırlamıyorum. Yalnız Kirazoğlu ile konuştuğum zaman, şöyle karşılandı, böyle karşılandı, yani bir hasbihal halinde, üzerinde durularak, tesiri ve neticesi şeklinde değil, mademki öyle karşılamışlar sizde uğurlarsınız. Burada vaziyet gergindir. Buna ihtiyaç değil, bu olmasın, bir saniye dahi üzerinde durmadım. Bu telefon arasında konuşmak...

BAŞKAN - Şu sözün hususi bir mânası vardır:

SANIK ADNAN MENDERES - Bu sözü söylemedim.

BAŞKAN - Söylemiş olsaydınız, hususi bir mânası yok mudur ? Vardır tabii.. "Bu sözlerin muayyen mânasını anlayıp, anlamadığınızı" sormuşsunuz, anladım, demiş.

SANIK ADNAN MENDERES - Muayyen mânası ne olabilir ?

BAŞKAN - Siz sormuşsunuz ?

SANIK ADNAN MENDERES - Hiç bir maksat ve mânası yoktur.

BAŞKAN - Devam edelim.

("İnönü'nün bindiği trenin durdurulmasını Valiye emreden şahıs Menderes'tir" paragrafı okunmaya devam olundu).

BAŞKAN - Evvelce mazbut ifadenizde, Yüksek Soruşturmada ve hazırlıktaki ifadenizde İnönü'nün bindiği trenin durdurulmasını Valiye emretmişsiniz. Bu hususu gelecek olan şahitler söyleyecek, kendi ifadeniz de bunu teyid ediyor. Evvelce mazbut ifadenizi okuyabiliriz.

SANIK ADNAN MENDERES - Beyefendi, ifadem okunursa iyi olur. Şurasını samimiyetle arz edeyim ki, trenin durdurulması, yani hâdiselerin mahmûl olduğu bir zamanda, sabahki duruşmada da arzettiğim gibi, Himmetdede'de bir tevakkûf olsun, tedbir alalım, dendiği zaman bendeniz trenin durdurulması hâdisesini düşünmedim. Hatta mahallinden, Himmetdede'den beriye gelmemesi ve şehrin fevkalâde heyecanlı olduğunun söylenmesi üzerine onu tasvip etmedim. Yalnız bir zaman kazanmak için orada bir müddet tevakkufunu söyledim.

BAŞKAN - Sanık Adnan Menderes'in sahife 63-65 deki ifadelerini okuyunuz:

(Sahife 63 - 65 deki ifadeler okundu).

BAŞKAN - Bir dakika. "Benim vazifemi deruhde etmiş vaziyette alâkalandığınızı zannediyorum" demişsiniz. Hakikaten öyle görünüyor. Yani yaptığı Cumhurbaşkanlığı ile kabili telif değildir.

SANIK ADNAN MENDERES - Ankara'da olmadığımı ve hasta olduğumu huzurunuzda ifade etti: (Başvekil bulunmadığı için inisiyatifini ben ele aldım. Yüksek bir memleket meselesidir) dedi.

BAŞKAN - Yani Memleket dahilinde olunca, Vekil tayin edilemiyor mu ?

SANIK ADNAN MENDERES - Memleket dahilinde olunca, Vekil olmaz beyefendi.

BAŞKAN - Peki, ifadenin okunmasına devam edelim.

(Adnan Menderes'in Soruşturma Kurulunda verdiği ifadenin okunmasına devam olundu).

BAŞKAN - İşte burası, tedbirlerinizi alıncaya kadar treni bir müddet bekletebilirsiniz, diyorsunuz.

SANIK ADNAN MENDERES - Evet, bu istasyonda treni durdurma meselesi sonradan hâdiselerin zuhurundan sonra öğrenilmiş bir keyfiyet. Sabahleyinki duruşmada da arzettiğim gibi, Himmetdede'de treni durduralım, tedbir alalım, dedikleri zaman bunun bir istasyon olduğunu da bilmiyordum. Samimi olarak arz ediyorum; hatta o kadar ki,

BAŞKAN - İstasyon olmasa, bir yerde dursa, fark eder mi ? Diyorsunuz ki, istasyon olup olmadığını bilmiyorum. Himmetdede istasyonu olmasa da, Himmetdede mevkiinde durdurun demiş olsanız, sorumluluk bakımından bir fark husule getirir mi ?

SANIK ADNAN MENDERES - Beyefendi, şehrin asayışı bakımından, mahallinden yapılan telkin üzerinedir. Bu, her hangi bir hâdiseyi sadece önlemek için. Şimdi, burada huzurunuzda yapılan beyanlarda dahil olduğu için büyük miktarda kalabalık gelmektedir. Şehrin asayişini muhafaza etmek güçleşmektedir. Bu tabiatı ile, şimdi huzurunuzda aksettirildiği gibi o zaman sığağı sığağına ve daha geniş bir şekilde ve daha ileri bir hassasiyetle bendenize nakledildi. O halde götürmektense, bir miktar durdurup şehrin içindeki vaziyeti tasfiye edince, nizam alınca götürülmesinin muvafık olacağını söyledim. Fakat şurasını arz edeyim ki, bunu Dahiliye Vekili ile mi görüştüm, yoksa Valiye mi söyledim şimdi hatırlayacak vaziyette değilim.

BAŞKAN - Güzel, Himmetdede istasyonunda durdurulmasını söylemişsiniz, tedbirler alınincaya kadar. Mazbut ifadenizde var. Ben bir kaç defa temas ettim, şimdi de söylüyorum, Himmetdede istasyonunda bulunup bulunmaması farkeder mi, neticeye tesiri var mı ?

SANIK ADNAN MENDERES - Yani şunu söyleyeyim, şimdi denecek ki nasıl bilmezsin trenle hareket ettiğini. Bendeniz otomobille zannettim onun için bunun üzerinde duruyorum. Hatta sabahki duruşmada da arzettiğim gibi Valiye naklettiğim zaman Valinin bu sözleri bana kendisi tarafından mı yahutta Dahiliye Vekili yolu ile mi intikal etti, bilmiyorum, zannederim Vali ile bizzat telefonda görüşüm, "burada tren durduruluyor" sözünü söylemesini istişrapla karşıladım.

BAŞKAN - Ama mazbut ifadenizde öyle değildir.

SANIK ADNAN MENDERES - Bendenize sual tevcih edildiği zaman vaziyetin gayri malûm olan bir tarafı yoktu.

BAŞKAN - Sonra mahalli idarede tertibat alınması için vakit kalmıştır. Bir defa Halk Partisinin bir kongre yapacağı malûmdur. Hatta Vilâyet kongreye müsaade etmiştir. Kongre münasebetiyle elbette bir topluluk olacaktır. Mahalli idarenin bunu bilmesi lazımdır. Sonra biri ikiye bağlayan gece yıldırım telgrafı çekilmiş midir ? İnönü ona cevap vermiştir, geliyor diye, diyor. Yine vakit var ve sabahleyin hareket ettiğine göre sizin Himmetdede'de treni durdurup kazanmak istediğiniz vakti mahalli idare temin etmiştir.

SANIK ADNAN MENDERES - Ümit edilmedik bir kalabalıkla karşılaşılmış olduğu meselesidir.

BAŞKAN - Vakit bulunmuştur. Bir muhalefet liderinin treni tevkif edilince tabii kalabalıkta büyüyecektir. Muhalefet Liderinin treni durduruluyor, nerede durduruluyor, niçin durduruluyor, kim durduruyor, diye sorulacak, meraklı çoğalacak ve kalabalık da elbette biraz daha büyüyecektir. Bu da malûm.

SANIK ADNAN MENDERES - Bundan biraz dahi ileriye gitmiş, hâdise daha ileri. Her hangi bir kongre gibi değil, Kayseri'deki kongre her hangi bir kongre gibi değil, Yeşilhisar hâdisesi vaki olmuş.

BAŞKAN - Gerginlikte malûm, mahalli idare biliyor.

SANIK ADNAN MENDERES - İşte bu sebepten dolayı, gece yarısından sonra, sabahlara kadar, vaziyette emniyet değişikliği vukua geldiğini sabahleyin söylediler, bir müddet tevkif edilmesini söylediler.

BAŞKAN - Lüzumsuz.

SANIK ADNAN MENDERES - Ya Dahiliye Vekiline söylediler, yahut da bendenize söylediler.

BAŞKAN - Yani siz vakit kazanmak için durduruyorsanız, vakit daha evvel kazanılmıştır. Bunu mahalli idare biliyor. Siz de biliyorsunuz. Dahiliye Vekili de biliyor. Kongrenin yapıldığı ve men edildiği malûmdur. İnönü'nün gelmek istediği de malûmdur. Yıldırım telgrafı çekilmiş, bu da malûmdur. Buna rağmen, kongreden ayrı olarak, ben